

АНАЛИЗА НА НАОДИТЕ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО ЗА СОСТОЈБАТА СО ПРАВАТА НА ДЕЦАТА ВО МАКЕДОНИЈА

Прва детска амбасада во светот Меѓаши –
Република Македонија

Наслов

Анализа на наодите од истражувањето за состојбата со правата на децата во Македонија

Издавач

Прва детска амбасада во светот Меѓаши – Република Македонија

За издавачот

м-р Драги Змијанац, претседател и основач

Авторки

д-р Софија Георгиевска
м-р Васка Бојаџи

Проектен тим на ПДАС Меѓаши

Гордана Змијанац, основачка – менторка
Јорданка Черепналкова-Трајкоска, проектна координаторка

Лектура

Марина Геческа-Василевска

Оваа публикација е подготвена во рамките на проектот „Да ги земеме правата во наши раце“, спроведен од страна на Првата детска амбасада во светот Меѓаши – Република Македонија, во партнерство со Save the Children Kosovo, а финансиски поддржан од Владата на Шведска. Одговорноста за содржината целосно ја снесат авторите. Владата на Шведска не мора да ги споделува изразените ставови и толкувања.

БЛАГОДАРНОСТ

Првата детска амбасада во светот Меѓаши – Република Македонија упатува посебна благодарност до ученичките/учениците од Велес, Винаца, Гостивар, Скопје и Дебар кои учествуваа во подготовката и спроведувањето на прашалникот, нивните наставнички/наставници кои активно се вклучија во процесот, како и студентите/студентките од Филозофскиот факултет во Скопје кои волонтираа во фазата на собирање на податоците.

Им благодариме на сите деца кои го пополнија прашалникот и одвоија време да ги споделат своите искуства, мислења и ставови, како и нивните родители/старатели кои го поддржаа учеството на децата.

На крај, им заблагодаруваме на SurveyMonkey за поддршката во спроведувањето на прашалникот.

СОДРЖИНА

ЦЕЛИ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО И МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТАП	4
ЕТИЧКИ ПРИНЦИПИ	6
УЧЕСНИЦИ ВО ИСТРАЖУВАЊЕТО	7
РЕЗИМЕ НА НАОДИТЕ	10
ТЕМА 1: ЗАПОЗНАЕНОСТ СО ПРАВАТА НА ДЕТЕТО	15
1.1. Колку децата ги познаваат своите права и од каде се информираат?	15
1.2. Колку се почитуваат детските права?	18
1.3. Каде се обраќаат децата кога нивните права се повредени?	20
1.4. Дали децата се вклучени во активности за заштита на правата на децата? Дали и колку децата сметаат дека се моќни да прават промени?	23
ТЕМА 2: УЧИЛИШНА СРЕДИНА	30
2.1. Како децата го перцепираат училиштето?	30
2.2. Што им се допаѓа на децата, а што мислат дека треба да се промени во нивното училиште?	32
2.3. Како се однесуваат учениците и вработените кон децата од различни групи? ..	36
2.4. Дали во училиштата има соодветни услови за децата со попреченост?	37
ТЕМА 3: СЛОБОДНО ВРЕМЕ	39
3.1. Како децата го користат своето слободно време?	39
3.2. Дали и колку децата имаат можности за спортување?	43
ТЕМА 4: ЗДРАВЈЕ И КВАЛИТЕТ НА ЖИВОТОТ	46
4.1. Дали децата сметаат дека водат здрав живот?	46
4.2. Каква храна конзумираат децата додека се на училиште?	46
4.3. Како се чувствуваат децата и дали разговараат со некого за своите чувства? ..	47
4.4. Здравствена и социјална заштита	49
ТЕМА 5: ЖИВОТНА СРЕДИНА	54
5.1. Со какви еколошки проблеми се соочуваат децата?	54
5.2. Дали и колку децата учествуваат во активности за заштита на животната средина?	59
ТЕМА 6: БЕЗБЕДНОСТ И СИГУРНОСТ	62
6.1. Колку безбедно се чувствуваат децата?	62
6.2. Искуството на децата со насилство	64
ТЕМА 7: ДИСКРИМИНАЦИЈА	69
ТЕМА 8: ДОПОЛНИТЕЛНИ ИНФОРМАЦИИ	75
АНЕКС 1: Согласност од родител/старател	77
АНЕКС 2: Прашалник за правата на децата	81

ЦЕЛИ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО И МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТАП

Истражувањето за состојбата со правата на децата во Македонија беше спроведено со цел обезбедување сеопфатни податоци за повеќе аспекти од животот на децата во државата, проблемите со кои децата се соочуваат и работите кои тие сметаат дека треба да се подобрат. Наодите од истражувањето ќе послужат како појдовна основа во подготовката на Детскиот алтернативен извештај за состојбата со правата на децата во Македонија кој ќе биде поднесен до Комитетот за правата на детето при Организацијата на обединетите нации во ноември 2020 година, во рамките на циклусот на периодично известување за имплементацијата на Конвенцијата за правата на детето (КПД).

Истражувањето беше конципирано и спроведено согласно „пристапот заснован на правата на децата“, кој подразбира интегрирање на стандардите на КПД во секој аспект од процесот, вклучително и во определувањето на целите, изборот на методите за собирање податоци и етичката рамка, како и активно вклучување на децата во истражувачкиот процес.¹

Податоците беа собрани во периодот јуни-јули 2020 година преку анкетен прашалник на македонски и албански јазик. Анкетниот прашалник беше администриран онлајн преку платформата SurveyMonkey.

Пред почетокот на анкетниот прашалник беа презентирани основни информации во врска со истражувањето кои се неопходни за обезбедување информирана согласност за учество, како и насоки за негово пополнување. Прашалникот се состоеше од дел за општи податоци и 68 прашања, поделени во осум тематски целини:

- запознаеност со правата на детето
- училишна средина
- слободно време
- здравје и квалитет на животот
- животна средина
- безбедност и сигурност
- дискриминација
- дополнителни информации.

Анкетниот прашалник содржеше отворени и затворени прашања во различни формати (со можност за избор на еден од понудените одговори, со можност за избор на повеќе од понудените одговори, со користење Ликертова скала), како и комбинирани (со можност за допишување на свој одговор, покрај наведените). Ова овозможи собирање податоци и од квантитативна и од квалитативна природа.

Прашалникот помина низ повеќе фази на дизајнирање и преработка, во кои покрај истражувачкиот тим, беа вклучени и вкупно триесет ученици од 11 основни и средни училишта од Велес (СОУ „Кочо Рацин“ и ССОУ „Димитрија Чуповски“), Винаца (СОУ

¹ Lundy, L and McEvoy, L. (2012). Childhood, the United Nations Convention on the Rights of the Child, and Research: What Constitutes a 'Rights-Based' Approach?. Law and Childhood Studies. Oxford: Oxford University Press, стр.75-91

„Ванчо Прке“ и ООУ „Славчо Стојменски“), Гостивар (СОУ „Гостивар“ и СЕОУ „Гостивар“), Дебар (СОУ „28 Ноември“ и ООУ „Саид Најдени“) и Скопје (СУГС „Никола Карев“, СУГС „Зеф Љуш Марку“ и ООУ „Стив Наумов“), кои ја прифатија поканата на Меѓаши за учество во процесот. Овие ученици и самите училишта беа дел од активностите на Меѓаши во рамките на проектот „Да ги земеме правата во наши раце“ и Програмата за мировно образование, преку кои се имаа стекнато со основни познавања за детските права. Со учениците беа одржани повеќе онлајн-работилници и средби со цел унапредување на нивните знаења и градење на нивните капацитети во областа на детските права, процесот на известување пред Комитетот за правата на детето и значењето и методологијата на истражувачката работа. Учество во работилниците и средбите зедоа и наставници и други членови на училишниот персонал, кои ги поддржуваа учениците. Оваа група ученици беше вклучена и во пилотирањето на нацрт-прашалникот кое беше од централна важност за подобрување на неговата структура и содржина.² Финалната верзија беше креирана по пилотирањето на нацртот и инкорпорирањето на промените предложени од страна на учениците. Со учеството на децата во овие почетни фази од истражувањето се осигури дека темите вклучени во прашалникот се од релевантност за децата, дека информациите се презентирани и прашањата се формулирани на јазик разбирлив за децата, како и дека должината и форматот се соодветни. Покрај тоа, учениците дадоа и нивно мислење во врска со содржината на формуларот за согласност од родителите/старателите, по што беа направени соодветни модификации на истиот.

Во фазата на собирање податоци волонтираа дваесет студенти на Институтот за социјална работа и социјална политика од Филозофскиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, а свој придонес даде и групата ученици. За студентите и учениците беа изработени посебни протоколи за постапување, кои меѓудругото предвидуваа и задолжително прибавување согласност од најмалку еден родител/старател пред споделувањето на прашалникот со самите деца – учесници во истражувањето.

Статистичката обработка на квантитативните податоци беше направена со програмата IMB SPSS (Statistical Package for Social Sciences), додека за анализата на квалитативните податоци се користеше програмата Provalis Research Text Analytics Software.

Во презентирањето на наодите во рамките на оваа публикација се водеше грижа да не се навлегува во нивна прекумерна анализа, со што ќе им се остави слобода на групата ученици во фазата на толкување на наодите, извлекување заклучоци и препораки³ кои ќе бидат презентирани во Детскиот алтернативен извештај за состојбата со правата на децата.

Оваа анализа, заедно со скратена верзија прилагодена за деца, како и Детскиот алтернативен извештај ќе бидат споделени со сите деца кои учествуваа во истражувањето и нивните родители/старатели. Истите ќе бидат дисеминирани до

² Gallagher, M. (2009). Data Collection and Analysis, во E.K.M. Tisdall, J.M. Davis, and M. Gallagher (eds.), *Researching with Children and Young People: Research Design, Methods and Analysis*. London: SAGE Publications Ltd., стр.65-128

³ Davis, J. M. (1998). Understanding the Meaning of Children: A Reflexive Process. *Children and Society*, 12 (5), стр. 325-355

бројни чинители на локално, национално и меѓународно ниво, како и до пошироката јавност.

ЕТИЧКИ ПРИНЦИПИ

Истражувањето е спроведено во согласност со Политиката за заштита на децата на Првата детска амбасада во светот Меѓаши, Етичкиот кодекс на Првата детска амбасада во светот Меѓаши, Процедурата на Save the Children за заштита на децата и Упатството на Save the Children за процедури за согласност за онлајн-прашалници. Покрај тоа, беа почитувани и етичките стандарди за истражување кое вклучува деца преку придржување кон следните принципи:

Проценка на ризици и придобивки

Пред почетокот на истражувањето беше извршена проценка на ризиците и придобивките од истражувањето.⁴ Не беа идентификувани какви било потенцијални штетни последици за учесниците во истражувањето. И покрај тоа, во линија со меѓународно установените добри практики,⁵ во почетниот и завршниот дел од прашалникот беа вметнати информации за СОС-телефонот за деца и млади на Меѓаши и децата беа информирани дека можат да се обратат таму доколку се чувствуваат загрижено, вознемирено или пак имаат потреба да разговараат со возрасен во врска со некој проблем. Дисеминацијата на резултатите од истражувањето ќе придонесе за зголемување на инфомираноста на релевантните чинители на национално и меѓународно ниво во однос на состојбата со правата на децата кои, пак се во позиција да влијаат врз домашната легислатива, политики и практики и со тоа да придонесат кон унапредување на правата на децата. Така, придобивките од ова истражување се главно „ориентирани кон инднината за децата како социјална група, наместо од непосредна корист за децата кои учествуваа во истражувањето“⁶. Сепак, испитаниците искажаа задоволство за учеството во истражувањето, можноста да го искажат нивното мислење на широк спектар на теми и со тоа потенцијално да придонесат за адресирање на одредени проблеми со правата на децата.⁷ На учесниците не им беше исплатен надомест за учество во истражувањето.

Информирана согласност

Сите учесници, како и нивните родители/старатели, беа информирани за истражувањето, целта на истото, нивната улога во процесот, доверливоста и анонимноста на податоците, доброволниот карактер на учеството во истражувањето, како и можноста за повлекување од истражувачкиот процес. Согласноста на родителот/старателот за учеството на неговото/нејзиното дете во истражувањето беше прибавена преку пополнување на онлајн-формулар (в. Анекс 1: Согласно од родител/старател). Пред да можат да започнат со пополнување на прашалникот,

⁴ Alderson, P. and Morrow, V. (2012). Assessing Harms and Benefits, The Ethics of Research with Children and Young People: A Practical Handbook, 2nd ed., стр.23-30. London: SAGE.

⁵ Alderson, P. (2004). Ethics, во Fraser, S., Lewis, V., Ding, S., Kellett, M. & Robinson, C. (eds.) Doing Research with Children and Young People. London: Sage. стр.97-112

⁶ Graham, A., Powell, M., Taylor, N., Anderson, D. and Fitzgerald, R. (2013). Ethical Research Involving Children. Florence: UNICEF Office of Research – Innocenti, стр. 33. <https://www.unicef-irc.org/publications/706-ethical-research-involving-children.html> [Пристапено на 10.08.2020].

⁷ Видете Тема 8: Дополнителни информации.

децата, исто така, мораа да потврдат дека ги разбираат сите информации поврзани со истражувањето, дека имаат добиено согласност од најмалку еден од нивните родители/старатели, како и дека се согласуваат да учествуваат во истражувањето (в. Анекс 2: Прашалник за правата на децата). И на децата и на родителите/старателите им беше посочено каде можат да се обратат доколку им требаат дополнителни информации.

Доверливост и анонимност

Сите учесници во истражувањето и нивните родители/старатели беа информирани дека ќе биде заштитена нивната приватност, дека податоците собрани со истражувањето ќе бидат објавени само во агрегатна форма и дека идентитетот на децата и родителите/старателите нема да биде откриен под никакви околности. Собраните податоци беа безбедно складирани на компјутер на Детската амбасада Меѓаши, а пристап до нив имаа само членовите на истражувачкиот тим. По завршувањето на истражувањето, податоците беа избришани од платформата SurveyMonkey преку која беше спроведен прашалникот.

УЧЕСНИЦИ ВО ИСТРАЖУВАЊЕТО

Истражувањето го започнаа 1 276 деца, а го завршија до крај 1 077 деца, од кои 38,94 % се машки и 60,26 % женски (0,78 % од децата не дадоа валидни податоци за нивниот пол).

Во истражувањето учествуваа ученици од основно училиште (47,60 %) и ученици од средно училиште (62,69 %). Возрасниот опсег на децата е 12 – 17 години, а просечната возраст на целиот примерок е 15,04 години.

Најголемиот дел од учесниците во истражувањето (84,12 %) се од македонска етничка припадност, додека 16 % се членови на етничките малцински заедници (Албанци, Роми, Срби, Турци, Власи, Бошњаци и Хрвати).

Етничка припадност	
Македонец/Македонка	84,12 %
Албанец/Албанка	7,33 %
Србин/Србинка	1,94 %
Турчин/Турчинка	3,34 %
Ром/Ромка	0,74 %
Влав/Влаинка	0,92 %
Друга етничка припадност	1,57 %

Со истражувањето беа опфатени деца од 78 градови и села од сите региони во државата. Во однос на местото на живеење, 74,21 % живеат во град, додека 25,78 % живеат во село.

Покрај демографските податоци, во рамките на делот за општи податоци децата имаа можност да споделат и нешто друго за себе. Децата пишуваа за нивното хоби, нивните лични карактеристики, нивната емотивна и здравствена состојба, нивното семејство, како и за нивните аспирации за иднината. Подолу се прикажани дел од одговорите.

Зборувам 4 јазици. Имам тренирано пливање и одбојка. Знам да пеам, велат дека сум надарена да пишувам есеи, песни и текстови. Обојавам да готвам.

Сакам да го сменам политичкиот систем во нашата држава.

Јас сум играорец

Јас сум дете со операција од сколиоза и исто така имам Дислексија/дискалкулија

Сакам дружење со моите другарки

Дете на самохран родител.

Сакам да бидам пилот

Сакам да читам книги

Иновативна сум, комуникативна, емотивна и искрена, но некогаш и мааните победуваат.

Волонтер сум на УНИЦЕФ

Обојувам уметност, музика, слободното време го поминувам со семејството и друштвото

Тренирам ракомет

Одлична ученичка сум и многу сакам јазици

Љубител на медицината, ентузијаст, амбициозен, сакам да: патувам, гледам серији, читам книги...

Живеам во среќно семејство, опкружена со 10 луѓе и со многу љубов од секој од нив.

Живеам со моите родители и две сестри.

Имам хоби и многу сакам да танцувам.

Би сакала да кажам дека уживам да учествувам во кампањи и дебати наменети за децата, особено за нашите права.

Јас сум опкружена со многу поразлични деца од мене особено откако го започнав средното образование, и тие разлики во размислувањето ми помогнаа да воочам многу работи за другите, и за себе, па можам да кажам дека сега сум многу поискрена и поотворена личност.

Играм балет

Волонтер во Црвен крст и љубител на добра забава и авантура.

Сакам да глумам и да пишувам поезија.

Роден сум во САД

Во секоја ситуација секогаш гледам на позитивните работи.

Сакам пишување, пеење, хип хоп и се борам за правата на луѓето

Сега ќе бидам 9-то одделение и сум државен првак во пливање.

Кога ќе пораснам сакам да бидам доктор.

Сакам да истражувам нови места

Обојавам да цртам.

Весел, забавен тинејџер, тренирам кошарка, гледам филмови.

Сакам да истражувам многу во полето на историскиот дел на нашата земја.

Многу сум срчка

Трениран фудбал и имам брат близнак.

Да дека сум темпераментна

Одам во училишниот хор..

Сакам мачиња, и сакам кучиња ама само додека се мали.

РЕЗИМЕ НА НАОДИТЕ

РЕЗИМЕ НА НАОДИТЕ

ТЕМА 1: ЗАПОЗНАЕНОСТ СО ПРАВАТА НА ДЕТЕТО

- 56,4 % од децата сметаат дека се запознаени со правата на децата.
- 62,8 % имаат слушнато за Конвенцијата за правата на детето, а само 2,85 % ја имаат прочитано.
- Децата најчесто се информираат за своите права во училиштето (92,33 %), од интернет (55,83) или пак во нивните домови (51,91).
- 95% од децата сметаат дека и децата и возрасните треба да едуцираат повеќе за детските права.
- Децата сметаат дека нивните права најмногу се почитуваат во нивните домови, додека помалку во училиштата и нивното место на живеење. Така, 56,84 % сметаат дека детските права целосно се почитуваат во домот, 37,32 % сметаат дека детските права целосно се почитуваат во училиштето, додека 28,19 % во местото на живеење.
- Децата наведуваат бројни случаи кога правата на децата не се почитуваат, вклучително кога децата се предмет на дискриминација и насилство, кога децата се спречени да посетуваат училиште, кога нивното мислење не се почитува, кога тие живеат во сиромаштија, кога им е загрозувано правото на здрава животна средина поради загадениот воздух.
- Во случај на повреда на нивните права, најголем од децата 92,43 % би се обратиле во своето семејство, 74,27 % на педагогот, психологот или на друго стручно лице во училиштето, 71,08 % на наставникот/професорот. Помалку деца би се обратиле во Центарот за социјални работи (34,31 %), СОС-линијата (31,57 %), кај Народниот правобранител (20,80 %) или во невладината организација (20,80 %).
- Речиси 2/3 од децата имаат слушнато за Детската амбасада Меѓаши и Народниот правобранител.
- Најголем дел од децата (61,76 %) сметаат дека децата се моќни да променат *само некои* од работите што им се важни. Децата истакнуваат дека недоволното почитување и вреднување на нивното мислење од страна на возрасните претставува една од главните пречки поради кои тие не можат да ги променат работите кои им значат, додека дел ги наведуваат недостатокот на искуство, ниската информираност, возраста и недоволната помош од возрасните, како и системските пречки од економска, политичка природа и општествените норми кои го ограничуваат детското учество.

ТЕМА 2: УЧИЛИШНА СРЕДИНА

- Најголем дел од децата се чувствуваат дека припаѓаат во своето училиште (69,74 %), сметаат дека се почитувани од страна на учениците (66,35 %), професорите и другите лица кои работат во училиштето (62,97 %) и би се обратиле на наставник/професор или друг возрасен доколку не се чувствуваат безбедно (74,62 %).

- Значаен дел од децата (60,62 %) сметаат дека не се посветува доволно внимание на одржувањето на хигиената во училиштето, вклучително и на хигиената во тоалетите, поради што некои од децата избегнуваат да ги користат (68,23 %).

- Само 1/3 од децата целосно се согласуваат со тврдењето дека се вклучени кога се носат одлуки во нивното училиште, додека повеќе од половина во целост се согласуваат со тврдењето дека нивните наставници/професори го почитуваат нивното мислење.

- Најголем дел од децата се согласуваат со тврдењето дека класниот раководител ги испраќа учениците кај психологот или педагогот само ако направиле некој проблем (68,98 % целосно се согласуваат и 22,74 % делумно).

- Помеѓу најчесто наведуваните причини поради кои децата го сакаат своето училиште се вбројуваат чувството на припадност и безбедност, можностите за учење нови работи, убаво уредениот простор и хигиената, големиот избор на воннаставни активности, училишниот персонал и дружбата со пријателите.

- Кога би имале можност, најголем дел од децата би се потрудиле да го подобрат односот на наставниците/професорите спрема учениците, би направиле повеќе за менталното здравје на децата и би се осигурале дека сите деца се среќни, сакани и безбедни, би го унапредиле и физичкото здравје на децата преку поголема афирмација на спортот и подобра опрема и повеќе часови по физичко и здравствено образование, би воделе поголема грижа за хигиената во училиштето, би го подобриле квалитетот на наставата и би ги направиле часовите поинтересни, би се потрудиле повеќе да комуницираат со учениците и да ги вклучуваат во донесувањето на одлуките.

- Само 28,67 % од учениците истакнуваат дека во училиштата има рампа за качување со количка, додека 19,50 % дека има асистент кој им помага на децата со попреченост за време на часовите.

ТЕМА 3: СЛОБОДНО ВРЕМЕ

- Половина од учениците (53 %) сметаат дека секогаш имаат доволно слободно време за активностите во кои уживаат.

- 64,07% наведуваат дека слободното време им е ограничено поради премногу домашни задачи и други училишни обврски.

- Речиси 80 % од децата имаат услови за учество во активностите во кои уживаат во местото на живеење, но наведуваат многу работи кои недостасуваат како: зелени површини, места за спорт и рекреација, културни и едукативни активности. Децата кои живеат во рурални средини и помали градови особено го истакнуваат недостатокот на услови, активности и места каде тие би го поминувале своето слободно време.

- Најчесто децата го поминуваат времето дружејќи се со другарите надвор од домот, слушајќи музика или на социјалните медиуми. Многу е помал процентот на оние кои посетуваат културни настани, кино, приватни часови по музика и шетање на домашно милениче.

- Половина од децата наведуваат дека во нивното место на живеење има доволно спортски клубови и спортски активности. Испитаниците сметаат дека постојат повеќе фактори кои ги спречуваат децата да учествуваат во спортски активности, помеѓу кои најзначајни се високите трошоци и органиченото време. Стравот дека нема да се успешни во спортот и немањето друштво за посета на спортски активности, исто така, претставуваат пречки за некои од децата.

ТЕМА 4: ЗДРАВЈЕ И КВАЛИТЕТ НА ЖИВОТОТ

- Најголем процент од децата сметаат дека се хранат здраво (72,47 %), доволно спијат (81,91 %) и се физички активни (70,36 %).

- Кога се во училиште, најголем дел од децата (63,33 %) секојдневно купуваат храна од блиска продавница/пекарница/седничара, многу мал дел консумираат храна обезбедена од училиштето или подготвена од дома. На 1/5 од децата еднаш до двапати во неделата им се случува да не јадат ништо додека се во училиште.

- На најголем дел од децата (51,88 %) секојдневен оброк во училиштето им е некој вид печиво (ѓеврек, бурек/баничка, кифли и сл.). Значаен дел од децата секојдневно консумираат брза храна (39,27 %), грицки (38,02 %) или нешто слатко како чоколадо, бисквит, колаче и слично (42,83 %). Повеќе од половина од децата никогаш не јадат зеленчук, додека повеќе од 1/3 никогаш не јадат овошје додека се на училиште.

- Најголем дел од испитаниците многу почесто се чувствуваат сакано, расположено и сигурни во себе, отколку нерасположено, тажно или вознемирено. Речиси половина од децата се чувствуваат корисно секојдневно, додека 1/10 се под стрес секој ден.

- Половина од децата разговараат со некого за своите чувства, особено кога се тажни или вознемирени и тоа најчесто со членови на потесното семејство или пак блиски пријатели, додека поретко разговараат со стручни лица.

- Повеќе од 1/3 од децата не сакаат да разговараат со никого за своите чувства, а речиси 1/10 преферираат да ги запишат своите чувства во дневник, расказ или песна, наместо да разговараат со некого. Мал процент од децата немаат со кого да разговараат (3,83 %).

- Децата споделуваат бројни примери од своето блиско опкружување за нивни врсници кои живеат во сиромаштија и немаат елементарни услови за живеење, дека отсуствува соодветна грижа од страна на институциите и дека вообичаено за оваа група деца се обезбедува помош преку хуманитарни акции.

- Децата наведуваат дека имаат слушнато или пак дека лично познаваат врсници кои немаат добиено соодветна или навремена лекарска помош при физички или ментални здравствени проблеми, како и дека ваквите случаи се особено зачестени од почетокот на пандемијата од Ковид-19.

ТЕМА 5: ЖИВОТНА СРЕДИНА

- Повеќе од половина од испитаниците имаат безбедни и чисти јавни површини во непосредна близина, додека речиси 1/3 сметаат дека зелените површини во нивна близина не се чисти и/или безбедни.
- За 2/3 од децата проблемот со загадениот воздух, особено во зимскиот период е секојдневие.
- Децата истакнуваат дека загадениот воздух во голема мера влијае на нивното физичко и ментално здравје, го ограничува нивното секојдневно функционирање и ги принудува да го поминуваат најголемиот дел од своето време затворени во нивните домови. Дел од децата нагласуваат дека веќе се навикнати да живеат во такви услови и дека загадениот воздух не им влијае на нивното секојдневие или пак на нивното расположение.
- Покрај загадениот воздух, децата наведуваат низа други еколошки проблеми во нивното место на живеење, како нечисти јавни површини, загадување на водите и почвата, недоволно зеленило, фабрики во близина на населени места кои испуштаат штетни материји, диви депонии, често палење ѓубре, рудници и недостаток на еколошка свест во државата.
- Најголем дел од децата (62,80 %) имаат учествувано во некоја активност за заштита на животната средина.

ТЕМА 6: БЕЗБЕДНОСТ И СУГУРНОСТ

- На скала од 1 до 5, децата во рамки на просекот се чувствуваат безбедни дома (3,16) и на училиште (3,18). Децата се чувствуваат помалку безбедни во нивното соседство (2,85), како и на интернет (2,88).
- Кучињата скитници, кои се движат низ улиците, се една од главните причини што ги прави децата да се чувствуваат небезбедно во своето место на живеење, покрај немањето улично осветлување, присуството на насилство и преголемиот број автомобили.
- 10 % од децата наведуваат дека некогаш биле жртва на насилство, додека 21,85 % познаваат некој кој бил жртва на насилство.
- 13 % од децата наведуваат дека се нашле во ситуација да повредат некого, и тоа најчесто во самоодбрана или пак во одбрана на нивен другар/ка, како и кога биле нервозни или лути и не знаеле како како да ги контролираат овие чувства, а им се случило и ненамерно да навредат некого вербално.
- Речиси 1/4 од децата наведуваат дека познаваат врсник/врсничка чии податоци, фотографија или видео биле споделени на интернет без негова/нејзина согласност, додека на речиси 8 % тоа лично им се случило.

- Доколку некој ги малтертира на интернет или пак злоупотреби нивни лични податоци, најголем дел од децата би се обратиле во своето семејство (76,75 %) и во полиција (59, 72 %), додека 28,42 % би се обратиле во Дирекцијата за заштита на лични податоци.

ТЕМА 7: ДИСКРИМИНАЦИЈА

- 42,24 % од децата се почувствувале дискриминирано во одредена ситуација, а помеѓу најчестите причини за тоа се вбројуваат возраста, полот, како и финансиската состојба на нивното семејство. Децата, исто така, наведуваат дека биле дискриминирани поради нивниот изглед, телесна тежина и боја на кожа, како и поради местото на живеење, нивниот стил на облекување или музиката која ја слушаат.

- 34,26 % од децата биле сведоци на дискриминација. Децата објаснуваат дека во некои случаи не реагирале поради тоа што им било страв, биле мали или пак сметале дека не се во можност да помогнат. Во други случаи, пак децата се спротивставиле на личноста која дискриминирала, а во помал број случаи дошло и до физичка пресметка. Децата, исто така, споделуваат дека се обраќале за помош на нивните наставници/професори или стручни служби во училиштето и разговарале, ги тешеле и ги охрабрувале децата кои биле исмејувани и дискриминирани.

- 6 % одговориле дека и самите тие неког дискриминирале кога биле помали и не биле доволно свесни дека можат неког да навредат со таквите зборови, но и поради влијанието на други деца со кои се дружеле.

ТЕМА 8: ДОПОЛНИТЕЛНИ ИНФОРМАЦИИ

Во последниот дел, децата имаа можност да споделат нешто што тие сметаат дека е важно, а не било вклучено во прашалникот. Дел од децата истакнаа проблеми поврзани со квалитетот на образованието, постоечката дискриминација на одредени групи деца, како и потребата од поголема информираност на децата за нивните права. Некои од коментарите содржат идеи за прашања кои би можеле да бидат поставени, искажување задоволство за учеството во прашалникот и интерес да дознаат повеќе за тоа дали и како ова истражување ќе придонесе за подобрување на животот на децата.

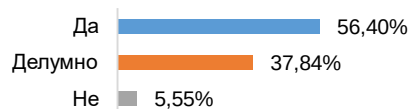
ТЕМА 1: ЗАПОЗНАЕНОСТ СО ПРАВАТА НА ДЕТЕТО

Првиот дел од прашалникот беше посветен на запознаеноста на децата со правата на детето и Конвенцијата за правата на детето, нивните перцепции за степенот на почитување на детските права, институциите/индивидуите до кои тие се обраќаат/би се обратиле во случај на повреда на нивните права, како и нивната вклученост во активностите за заштита на правата на децата.

1.1. Колку децата ги познаваат своите права и од каде се информираат?

Повеќе од половина од децата (56,4 %) сметаат дека се запознаени со правата на детето, додека пак 37,84 % дека се само делумно запознени (в. графикон 1). Мал дел од децата (5,55 %) сметаат дека не се воопшто запознаени со правата на детето.

Графикон 1: Дали си запознаен/запознаена со правата на детето?

Прашањето „Наведи неколку детски права на кои можеш да се сетиш“, 520 (48,28 %) деца го оставиле неодговорено. Најчесто споменуваните права од страна на децата кои го одговориле ова прашање ги вклучуваат: правото на слобода, слободно време и игра, здравствена заштита, еднаквост, живот и физичка безбедност, образование и заштита од насилство. Во одговорите на ова прашање може да се забележат значајни разлики помеѓу девојчињата и момчињата (в. табела 2). Помеѓу најретко споменуваните права и кај момчињата и кај девојчињата се вбројуваат: учество во културни и уметнички активности, учество во донесување одлуки и слобода на вероисповед. Сепак, речиси 80 % од испитаниците го препознаваат правото на децата на учество во донесување одлуки и сметаат дека кога политичарите и судовите одлучуваат за прашања поврзани со децата, тие мора да ги прашаат и децата што мислат (в. графикон 3).

Табела 2: Наведи неколку детски права на кои можеш да се сетиш.

5 најчесто споменувани права од страна на момчињата	5 најчесто споменувани права од страна на девојчињата
1. Право на слобода (34,2 %)	1. Право на слободно време и игра (28,54 %)
2. Здравствена заштита (21,5 %)	2. Право на еднаквост (25,43 %)
3. Живот и физичка безбедност (19,27 %)	3. Право на образование (22,34 %)
4. Семеен живот (17,24 %)	4. Здравствена заштита (18,26 %)
5. Заштита од физичко насилство (12,21 %)	5. Живот и физичка безбедност (15,65 %)

Графикон 3: Кога политичарите и судовите одлучуваат за прашања поврзани со децата тие мора да ги прашаат и децата што мислат.

Од одговорите на прашањето кое лично право според нив е најважно, гледаме дека доминираат правото на живот, образование и слобода. Сепак, и во одговорите на ова прашање можат да се забележат значајни разлики во одговорите на девојчињата и момчињата (в. табели 4.1 и 4.2).

Табела 4.1: Сите права се еднакво важни, но за тебе лично, кое право е најважно и зошто?
Подолу се прикажани дел од одговорите на децата.

„Право на слободно изразување и слободен живот. Ова право за мене е најважно бидејќи секое мислење треба да се почитува без оглед дали е точно или не, секој може да одвои неколку минути за да го сослуша соговорникот. Исто така секое дете има право на слободен живот, односно ниедно дете не треба да биде малтретирано и присилувано да извршува работи кои се само во корист на другите.“

„Правото на изразување, односно право на глас за мене како млада личност е исклучително важно затоа што сакам да бидам ислушан и консултиран за поважни прашања.“

„Правото за школување е најбитно. Одземањето на ова право придонесува до уништување и лимитирање на развојот на детето.“

„Искрено не би можела да одберам само едно, па затоа ќе одберам две: 1. Правото на љубов и грижа. Затоа што, многу од децата знаат послободно да се изразуваат на социјалните медиуми, и има толку многу постови и коментари во кои децата кажуваат како не добиваат (доволно) љубов од своите родители, поради разни причини, и сметам дека тоа е алармантно и треба да им се помогне. Некои од најпознатите причини поради кои некои се дури бркани од своите домови, е поради нивниот сменет пол (трансгендер), сексуалност (полова чувственост), религија, а тоа ме носи до второто право: 2. Секое дете има право да биде она што е (од повеќе различни аспекти). Само бидејќи можеби е дел од ЛГБТ заедницата, или неговите мислења кон религијата во која веруваат неговите родители, не се косат со нивните верувања, не значи дека треба да биде отрфлувано, неприфатено како такво какво што е, силувано, малтретирано, гаѓано со погрдни зборови, и етикетирано како "абнормално суштество".“

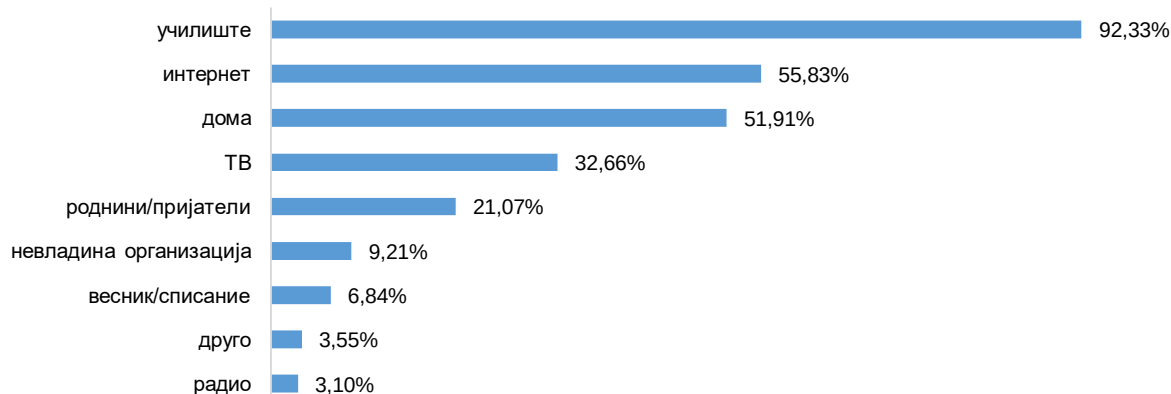
„Право на еднаквост, за подобар живот и подобра функција во него не треба да има дискриминација, расизам, етнички поделби, сите сме еднакви, а тоа, за жал, многу малку е сфатено.“

Табела 4.1: Сите права се еднакво важни, но за тебе лично, кое право е најважно и зошто?
Подолу се прикажани најчесто споменуваните одговори.

Најчесто споменувани права од страна на момчињата	Најчесто споменувани права од страна на девојчињата
1. Право на слобода (32,1 %)	1. Право на живот (27,2 %)
2. Право на избор (23,2 %)	2. Право на здравствена заштита (22,34 %)
3. Право на живот (23,01 %)	3. Право на слобода (21,15 %)
4. Право на игра (21,23 %)	4. Право на избор (19,24 %)
5. Право на образование (16,01 %)	5. Право на образование (16,54 %)

Децата најчесто се информираат за своите права во училиште, од интернет или пак во нивните домови (в. графикон 5). Сепак, многу мал дел од испитаниците сметаат дека децата и возрасните се доволно информирани за детските права, и дури 95 % сметаат дека постои потреба од поголема едукација и на децата и на возрасните (в. графикони 6 и 7).

Графикон 5: Од каде си добил/добила информации за правата на детето?

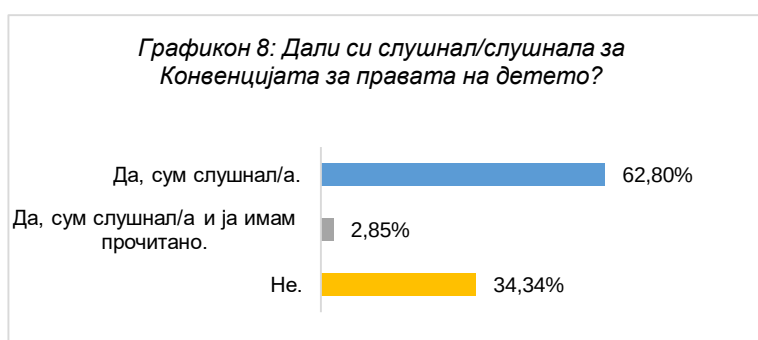
Графикон 6: Дали сметаш дека децата треба повеќе да се едуцираат за детските права?

Графикон 7: Дали сметаш дека возрасните треба повеќе да се едуцираат за детските права?

Најголем дел од децата (62,8 %) имаат слушнато за Конвенцијата за правата на детето, но само многу мал дел (2,85 %) ја имаат прочитано. 1/3 од децата немаат воопшто слушнато за Конвенцијата за правата на детето.

1.2. Колку се почитуваат детските права?

Децата сметаат дека нивните права најмногу се почитуваат во нивните домови, додека помалку во училиштата и во нивното место на живеење (в. табела 9). Децата наведуваат бројни случаи кога правата на децата не се почитуваат, вклучително кога децата се предмет на дискриминација (врз основа на возраст, пол, етничка припадност), насилство (врсничко насилство, семејно насилство, трговија со деца, штетни традиционални практики, злоупотреба на детскиот труд), кога децата се спречени да посетуваат училиште, кога нивното мислење не се почитува, кога тие живеат во сиромаштија, кога им е загрозувано правото на здрава животна средина поради загадениот воздух (в. табела 10).

Табела 9: Дали сметааш дека луѓето околу тебе ги почитуваат детските права?

	Да, целосно ги почитуваат сите права секогаш	Делумно ги почитуваат (некои права ги почитуваат, некои не)	Воопшто не ги почитуваат
Во домот	56,84 %	41,51 %	1,64 %
Во училиштето	37,32 %	59,67 %	3,01 %
Во твоето место на живеење	28,19 %	67,43 %	4,38 %

Табела 10: Дали знаеш случаи кога правата на децата не се почитувани?

Подолу се прикажани дел од одговорите на децата.

„Семејно насилство.“

„Малтретирање на децата во околината на живеење или пак во училиште.“

„Кога детето е изложено на булинг во училиштето од страна на неговите соученици, а психологот ниту некој друг од вработените не превзема некоја мерка, а родителите на детето или не ги засега ситуацијата, или поради одредени причини не можат ништо да преземат за тоа да се сопре.“

„Кога децата се малтретирани.“

„Дете удено од страна на наставник.“

„Кога ги тераат рано да се мажат или женат.“

„Трговија со деца.“

„Секојдневно исмејување на социјалните мрежи, вербални навреди и физички повреди.“

„Кога ќе се скараш со другарчето и доаѓаат неговите родители и ти се развикуваат.“

„Некои родители, претежно во Ромските населби, не ги образоваат своите деца.“

„Кога на децата кои треба да одат на училиште им е скратена таа можност.“

„Најчесто тоа е прифаќањето на деца од друга вероисповест, со такви случаи се среќаваме често во училиштето.“

„Кога на дете му е скратено правото да посетува курсеви за едукација заради национална припадност.“

„На пример, во ситуација каде на детето му е "наредено" да кути бидејќи неговото мислење се смета за детско размислување.“

„Да, на пример некои деца немаат право на образование, немаат право на здравствено осигурување, социјална помош, едноставно немаат право на живот, но во некои сличаеви родителите не се виновни, затоа што не можат да им ги обезбедат основните права, тука ги гледам виновни државните институции затоа што не ги згрижуваат тие деца.“

„Дискриминација заради полот.“

„Да, кога децата со попреченост им се скратува животот бидејќи ни биле срам за семејството.“

„Кога ученици се исмеваат на свој соученик/соученици заради расна или религиска разлика или им упатуваат погрдни зборови.“

„Постојат случаеви каде децата се исмејувани поради нивниот стил на облакање, боја на кожа, тело... Ако некое дете не има убаво и слабо тело, се облекува така како што му е убаво, не ја има бојата на кожа како многумина во неговата околина, тоа автоматски "не припаѓа таму" и е навредувано со погрдни зборови од страна на децата што "припаѓаат таму".

„Кога децата се одбиени во некои случаеви поради нивната националност или вера, кога поради истата причина ги одбиваат да им понудат помош во државните институции.“

„Децата кои просат или се принудени да работат од страна на возрасните.“

„Знам случаи во местото каде што живеам, каде што детето не го пуштаат да оди во училиште и го тераат да работи.“

„Постојат многу права на децата кои што не се почитуваат, не од страна на државата туку од страна на децата и возрасните. Некои од нив се: незаконска депортација и нерепатријација, заштита од злоупотреба, заштита од дроги, детски труд, заштита од сексуална експлоатација... Сите овие права се прекршуваат, важен пример за прекршување на детското право е правото за заштита од дроги. Голем дел од малолетните деца сè уште ја немаат доволно развиено својата свест и секако не се доволно зрели за да размислуваат убаво, па на свесен/несвесен начин купуваат, продаваат дрога, не кажуваат на семејството или некои други стручни лица, а со тоа си го уништуваат животот.“

„Кога детето не е способно да искаже само што е добро и битно за него, па родителот е оној кој е одговорен за него, но не го прашува своето дете, тој сам одлучува.“

„Еден од таквите случаи е кога родителот одредува за правењот на школување на своето дете, иако е спротивно од неговата желба.“

„Многу пати се случувало во училиште да не се сослуша докрај нашето мислење. Овие настани обично се проследени со фразата: "Има уште многу да поминете". Ние како деца не значи дека немаме наш став, секој си го гради својот карактер и има сопствено мислење. Можеби не секој се согласува со нашите мислења, но сметам дека треба да бидат сослушани.“

„Има многу такви случаи. Особено во училиштата ако професорите/наставниците не им веруваат на децата кога имаат потреба да извршат нешто лично, а тие им го попречуваат тоа, мислејќи само на нивниот час.“

„Пример во училиштата, децата никогаш не се сослушувани ако сакаат да се пожалат во врска со начинот на оценување на некој професор.“

„Пример кога родителите го затвораат детето во домот и не го пуштаат да се дружи со другарчињата.“

„Кога децата се играат на улица, возрасните ги караат да не викаат и ги бркаат од улицата. Им го скратуваат правото на игра.“

„Најчесто прекршувано право на децата во моето место на живеење е правото на дишење чист воздух.“

„Децата се користат за политика.“

„Има професори кои бираат свои миленици и им попуштаат за оценки, а други не.“

1.3. Каде се обраќаат децата кога нивните права се повредени?

Најголем дел од децата, како место каде што може да го пријават непочитувањето на детските права ги наведуваат: полицијата, невладините организации, професорите, родителите (в. табела 11).

Табела 11: Што мислиш, каде може да се обратат децата ако нивните права се повредени? (наведи)

Подолу се прикажани дел од одговорите на децата.

„Во јавна установа за деца кој ги штити нивните права.“

„Можат да се обратат во училиште, кај УНИЦЕФ, МЕЃАШИ, во крајни случаи и во полиција.“

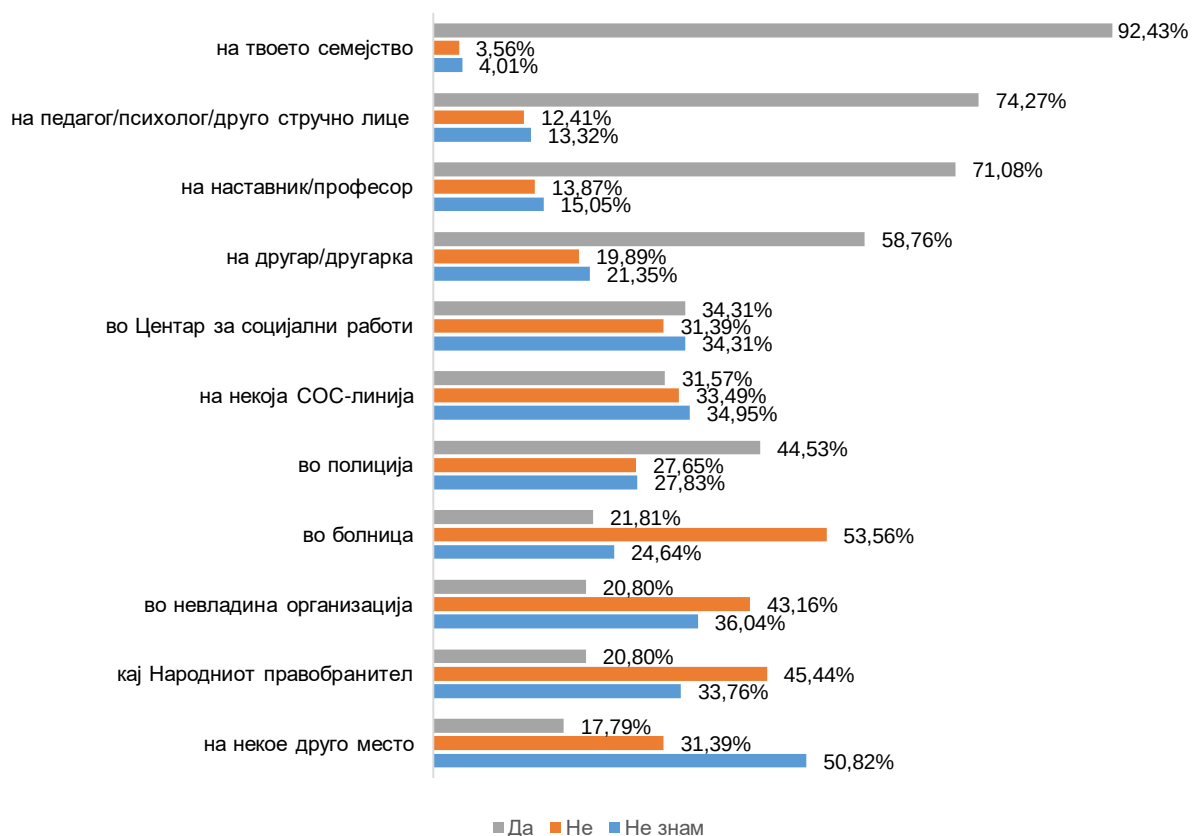
„Најпрво на своите родители, доколку правата им де повредени од дома, може да се обратат во училиштето каде што учи, на педагог или професор.“

„Освен дома, не знам каде на друго место да се обратам, сигурно има некој центар за заштита и права на децата во нашата Македонија.“

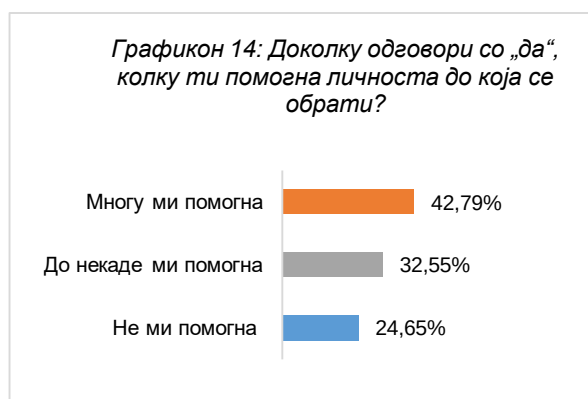
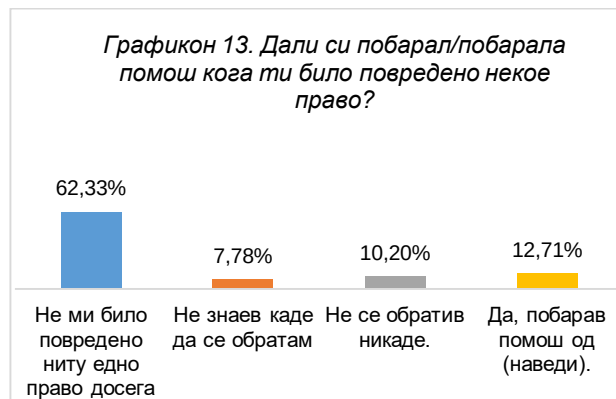
„Јас мислам дека голем дел од децата чии права се нарушени или не се доволно свесни за својата ситуација или пак се плашат да се обратат некому, и мислам дека воопшто не сме доволно образовани за оваа тема.“

Во случај на повреда на нивните права, најголем дел од децата (92,43 %) би се обратиле во своето семејство, 74,27 % на педагог, психолог или друго стручно лице во училиштето, 71,08 % на наставник/професор. Помалку деца би се обратиле во Центарот за социјални работи (34,31 %), на СОС-линија (31,57%), кај Народниот правобранител (20,80 %) или во невладината организација (20,80 %).

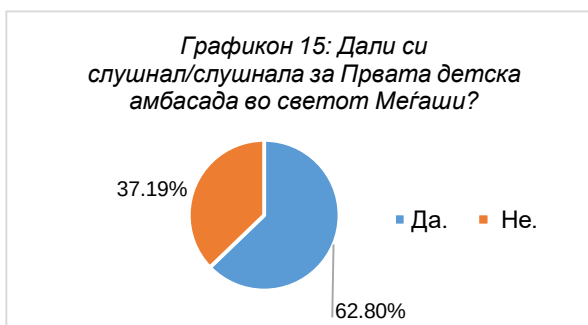
Графикон 12: Ако ти е повредено некое право дали би се обратил/а:

12,71 % од децата се обратиле за помош кога им биле повредени нивните права и тоа најчесто кај родителите, наставниот и стручниот кадар во училиштето, пријателите (в. графикон 13), но само 42 % сметаат дека личноста на која се обратиле навистина им помогнала (в. графикон 14). Најголем дел од децата (69,29 %) сметаат дека досега не им било повредено ниту едно право (в. графикон 13).

Речиси 2/3 од децата вклучени во ова истражување слушнале за Детската амбасада Меѓаши (в. графикон 15). Во голема мера децата ја препознаваат улогата на Детската амбасада Меѓаши, како организација која ги застапува детските права и се залага за нивна заштита и унапредување (в. табела 16).

Табела 16. Што мислиш, која е улогата на Првата детска амбасада во светот Меѓаши?
Подолу се прикажани дел од одговорите на децата.

„Да ги заштити и унапреди правата на децата.“

„Амбасадата Меѓаши се залага за почитување на детската личност, нивните права интереси и начинот за збогатување на знаењето во нивниот живот.“

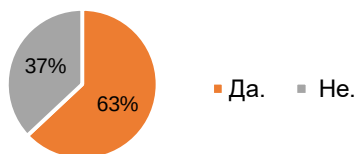
„Да ги брани детските права, да соработува со децата и да го цени нивното мислење за одредени работи и теми.“

„Да врши имплементација на детските права и да ги штити истите.“

„Ги застапуваат правата на децата.“

„Да ги заштити децата од неправилности.“

Графикон 17: Дали си слушал/слушнала за Народниот правобранител?

Речиси идентичен е процентот на децата кои слушнале за Народниот правобранител, а неговата улога ја идентификуваат како клучна за заштита на правата на децата, како и водење грижа децата да се соодветно заштитени, а тој кој ги повредил правата на децата да е соодветно санкциониран.

Табела 18. Што мислиш, која е улогата на Народниот правобранител?

Подолу се прикажани дел од одговорите на децата.

„Да ги штити правата на децата.“

„Неговата улога е да ги заштити детските права помеѓу народот, и работи независно од извршната власт.“

„Доколку на детето му биле повредени неговите права, Народниот правобранител треба да се потруди да го докаже тоа и соодветно да бидат спроведени санкции.“

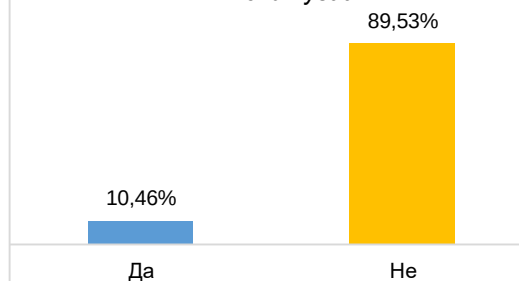
„Да се потруди ниту едно право на детето да не биде непочитувано и доколку едно право е прекршено, да се казни сторителот.“

„Да го застапува детето пред органите на судот.“

1.4. Дали децата се вклучени во активности за заштита на правата на децата? Дали и колку децата сметаат дека се моќни да прават промени?

Само 10 % од децата изјавиле дека се вклучени во активности со кои може да им помогнат на децата чии права не се почитуваат (в. графикон 19.1). Децата најчесто ги наведуваат активностите организирани од страна на Детската амбасада Меѓаши и Црвениот крст, хуманитарни акции, различни училишни активности, вклучено и преку работата на детските правобранители. Дел од децата преземаат активности по сопствена иницијатива, доколку препознаат дека има потреба од тоа (в. табела 19.2).

Графикон 19.1: Дали си вклучен/вклучена во некои активности со кои можеш да им помогнеш на децата чии права не се почитуваат?

Табела 19.2: Дали си вклучен/вклучена во некои активности со кои можеш да им помогнеш на децата чии права не се почитуваат? Ако си вклучен/а, кои се тие активности?

Подолу се прикажани дел од одговорите на децата.

„Преку училиште во соработка со МЕЃАШИ, бев вклучен на форум театар преку кој ја ширевме пораката за ненасилство и исто така како млад репортер, работам на создавање на блогови за запознавање на младите со нивните права.“

„Волонтер сум во Црвениот Крст (ОО Карпош) каде што се помага на децата со посебни потреби и децата од социјално-загрозените семејства.“

„Активностите што се случуваат во училиштето, активно учествувам.“

„Вклучена сум во тимот на детскиот правобранител од нашето училиште и организираме различни активности и хуманитарни настани за деца.“

„Училишни активности како „Јас имам глас“ каде разговараме и правиме проекти за правата на децата.“

„На пр. имам учествувано во многу добротворни цели во кои донираа многу луѓе и им помагаат на семејствата на кои им е потребно.“

„Неделно одиме во детски домови и им помагаме на децата да совладуваат одредени активности кои претходно не успеале.“

„Документарна емисија за тоа како го живеат тинејџерите животот во нашето општество, и со кои потешкотии се среќаваат.“

„Помагаам на другарчиња.“

„Не сум вклучена во некоја организација туку самостојно кога ќе видам им помагаам, им кажувам дека не е страшно да се обратат на родител или учителка, исто така на децата кои омаловажуваат или малтретираат други деца застанувам и им кажувам дека така не треба, не е убаво, не е коректно ниту културно и дека некој може да ги пријави за тие постапки.“

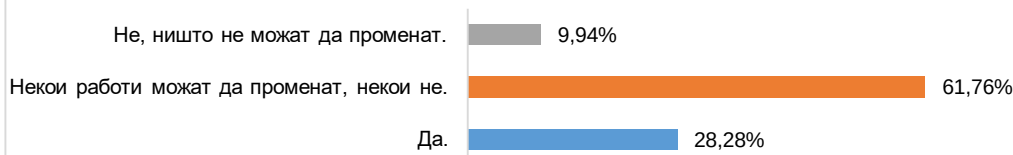
„Сум претседател во класот и се трудам на секој што можам да му помогнам.“

„Одам во актерска школа, каде сите претстави што ги изведуваме се со цел децата да се пронајдат себе си и да ја развијат свеста за тоа кои се нивните права.“

Најголем дел од испитаниците (61,76 %) сметаат дека децата се моќни да променат само некои од работите што им се важни (в. графикон 20.1). Децата истакнуваат дека недоволното почитување и вреднување на нивното мислење од страна на возрасните претставува една од главните пречки поради кои тие не можат да ги променат работите кои им значат, додека дел ги наведуваат недостатокот на искуство, ниската информираност, возраста и недоволната помош од возрасните. Некои од испитаниците сметаат дека постојат и системски пречки од економска и политичка природа, како и општествени норми кои го ограничуваат детското учество. Од друга страна, децата објаснуваат дека се моќни да ги променат работите кои им се важни, затоа што имаат право на тоа, како и затоа што имаат доволно знаење, капацитети и потенцијал. Децата сметаат дека тие се една нова генерација, со повисока свест за општествените

проблеми, која има на располагање повеќе алатки/платформи за правење промени. Тие ја согледуваат потребата од здружување и ја препознаваат улогата на различните

Графикон 20.1: Дали, според тебе, децата се моќни да ги променат работите што им се важни?

организации и професионалци кои им помагаат на децата да ги направат промените за кои тие тежнеат.

Табела 20.2: Дали, според тебе, децата се моќни да ги променат работите што им се важни? Зошто мислиш така? (објасни)

Подолу се прикажани дел од одговорите на децата.

- Објаснувања за тоа што ги спречува децата да прават промени:**

„Бидејќи не сме доволно возрасни за да измениме некои работи кои не зависат од нас децата.“

„Бидејќи ние сме само деца.“

„Во некои работи, како на пример, односот на професорите и слично, децата можат да направат промена преку отворено зборување за проблемот. Но, во многу аспекти децата се беспомошни, некогаш поради недоволно знаење и искуство.“

„Бидејќи се деца и немаат доволно искуство и познавање за некои работи, имаат само размислувања, ама не знаат дали се тие добри.“

„Некои работи не знаеме како може да се променат.“

„Бидејќи повеќето деца не се доволно информирани.“

„Бидејќи има деца на кои им е страв, но и не можат да се пожалат.“

„Возрасните секогаш имале и ќе имаат многу поголема контрола и репутација во светот. На чело на секој орган или било каква институција се наоѓа возрасен, а не дете. Иако и децата можат да влијаат во донесување на некои помалку критични одлуки, не можат комплетно да влијаат врз законот и власта.“

„Верувам дека да децата се доволно моќни да променат голем број на работи, посебно ако има соединување на голем број, но не сите бидејќи живееме во општество, а и свет во глобала, каде децата имаат поинфериорна улога од возрасните кои во главно ги имаат работите во свои раце и раководат со нив. А исто така, мислам дека како деца не сите се доволно едуцирани за многу теми и сè уште учат од животот додека растат.“

„Не можат бидејќи не е ништо во нивна моќ што би можеле да променат.“

„Децата немаат никаква политичка моќ поради тоа што немаат право на глас, а промените се прават од страна на политичарите.“

„Затоа што некои работи се прават исклучиво така како што сакаат возрасните.“

„Затоа што не се прашани за нивното мислење.“

„Никој не ги слуша децата.“

„Зашто децата често се ставаат во втор план.“

„Поради тоа што нема да бидат ислушани децата што ќе се обратат.“

„Затоа што сите ги сметаат децата за премали кои сè уште не разбираат многу работи и сè што ќе кажат го сметаат за шега.“

„Мислам така затоа што ниту родителите некогаш не ги почитуваат нашите зборови и ставови.“

„Почесто нивните барања се сфаќаат како несериозни, а нивните ставови и упорност не се доволно изразени-случајот со бојкотот на екстерното тестирање.“

„Не се толку способни да променат некои работи бидејќи се деца и нивниот глас најчесто оди неприфатен и земен како обична мисла без поголема важност.“

„Бидејќи возрасните сепак мислат дека децата не се доволно "зрели" за да можат да постапат на побитни теми.“

„Бидејќи никој нема да ги слуша бидејќи повеќето возрасни мислат дека децата се само деца и нема ништо да променат.“

„Бидејќи нивното мислење нема голема вредност во заедницата.“

„Бидејќи за некои работи им треба поголема помош.“

„Поради тоа што се деца и треба да им се помогне за да се направи некоја мала работа (реконструкција на терен или слично).“

„Доколку едно дете е свесно за нешто што би му помогнало/сменило нешто во животот (кон подобро), значи дека е доста важно неговото мислење. Но бидејќи е дете не би имало поддршка од секој.“

„Конкретно во нашата држава виновен е менталитетот на нашиот народ. И мешањето на политиката во сè.“

„Поради политичката и економската ситуација во земјата.“

„Зашто државата нема слух за многу работи, па така и за ова.“

„Па често пати и колку да децата имаат "висок" глас во општеството, институциите работите си ги тераат по свое.“

„Сепак живееме во општество со предрасуди и децата како личности не можат да влијаат на мислењата на другите луѓе кои ги скратуваат можностите на децата или сметаат дека децата немаат свои права. Во тој случај на децата им преостанува да одат и да се пожалат во институциите кои се грижат за нивните права.“

„Бидејќи децата се свесни дека им се случува нешто и сакаат да го променат тоа, но од друга страна сметаат дека ако направат нешто, ситуацијата нема да се промени.“

„Некои деца може да зборат јавно, некои деца можеби биле повредени, па кога ќе зборат, јавно сите ќе знаат што се случило и зошто, па така некој возрасен кога ќе го слушне, ќе одлучи да преземе нешто во врска со тоа. Меѓутоа на нас децата некогаш не ни веруваат дури и кога ќе ни поверуваат, некогаш ќе немаат начин да ни помогнат.“

„Бидејќи сметам дека не се доволно заинтересирани, а доколу се, нивното мислење за промена на некои работи нема да биде доволно.“

„Некои можат а некои не бидејќи тоа зависи и од проблемот но и од борбеноста на самото дете.“

„Бидејќи кога би можеле децата целосно да ги променат работите, светот би бил розов, за жал, не е така.“

- **Објаснувања зошто децата се моќни да прават промени:**

„Секое дете има право да го каже своето мислење и да ги знае своите права. Доколу има неправда, сметам дека детската заедница може да се пожали и да го смени тоа.“

„Со правото на слободно изразување, слобода на мислење, совест и веросиповед, децата се моќни да делуваат врз останатите права, па и некои да ги променат.“

„Ако можат возрасните тогаш можат и децата.“

„Бидејќи секое дете има свое право да се бори за да ги промени работите за кои му се важни.“

„Најдобро ги разбираат работите што им се случуваат и можат да дадат цврсти аргументи со кои би можеле да го добијат тоа што го сакаат.“

„Затоа што самите деца се сведоци за проблемите на другите деца кои проблеми возрасните не ги гледаат.“

„Без разлика на нашите години, ние знаеме што е правилно за нас и за работите кои се случуваат околу нас.“

„Затоа што тие со тек на растење почнуваат да размислуваат правилно за секоја одлука.“

„Бидејќи ние децата сме многу попатетни од тоа што не сметаат дека сме. Ја паметите приказната Човекот учи додека е жив.“

„Секое дете е паметно на свој начин и има свое мислење со што може да им помогне да го следат тоа што го сакаат се разбира со поддршка, соработка и помош.“

„Бидејќи во секое дете се крие голем потенцијал.“

„Мислам дека сите ние имаме мислења за многу работи и со тоа можеме да подобриме некои работи во општеството, секако ако бевме испитувани.“

„Зашто и тие имаат креативни идеи и решенија.“

„Кога сме заедно, посилни сме.“

„Јас сметам дека доволно се моќни бидејќи со залагање за работата која што им е важна со трудење, со групирање на повеќе деца во организации можат да се изборат за промена на работите.“

„И силата на децата е до одредено ниво, постојат граници до кои можат да одат. Но, доколку се соединат, силни се многу да постигнат.“

„Ако се сака, се може се.“

„Може секој да го промени она што му е важно, а денес особено се вели дека светот останува на младите.“

„Затоа што се силни. Промената допрва доаѓа.“

„Да ја кренат еколошката свест кај народот, да бидат пример за почитување на човековите вредности... со што генерациите после нас ќе бидат дел од општество кое ќе им обезбеди мир, слобода, правда и праведност.“

„Се што сакаме, можеме да го исполниме со можеби голем труд, но и голем успех. Доволно е да веруваме во самите нас и да се бориме без откажување, со голема упорност.“

„Со доволна самоувереност и поддршка од самиот себе и нашите најблиски, ќе успееме да ги промениме луѓето и околината доколку работиме на тоа да се оствари.“

„Децата шират љубов и пријателство.“

„Мислам дека децата можат да променат се што ќе наумат бидејќи мислам дека оваа генерација на деца се свесни за проблемите во општеството и не се плашат да застанат против неправдите.“

„Ние сме генерација што сметам дека психички се развива побрзо, притоа имаме пристап до многу платформи каде може да го истакнеме своето мислење и да промениме некои работи во светот.“

„Има некои луѓе кои сакаат децата да ги омаловажуваат ама вие сте тука и многу други организации за да им кажат на тие луѓе дека децата не се сами во тоа и ако сакаат, можат да направат многу повеќе заедно.“

„Бидејќи постојат организации кое се грижат за мислењето на децата.“

„Бидејќи во денешно време има стручни лица во аспектот за правата на децата.“

ТЕМА 2:

УЧИЛИШНА СРЕДИНА

ТЕМА 2: УЧИЛИШНА СРЕДИНА

Вториот дел од прашалникот вклучуваше широк спектар на прашања за условите и односите во училишната средина, за работите во кои децата уживаат, како и за работите кои сметаат дека треба да се сменат или подобрат.

2.1. Како децата го перцепираат училиштето?

Во почетниот дел од оваа тематска област, испитаниците имаа можност да одговорат колку се согласуваат со одредени тврдења поврзани со повеќе аспекти од училишната средина, при што беше пресметана и аритметичка средина (M) за секое од тврдењата (в. табела 21). Помала аритметичка средина говори за поголемо согласување и обратно.

Евидентно е дека најголем дел од децата се чувствуваат дека припаѓаат во своето училиште, сметаат дека се почитувани од страна на учениците, професорите и другите лица кои работат во училиштето и би се обратиле на наставник/професор или друг возрасен доколку не се чувствуваат безбедно.

Значаен дел од децата сметаат дека не се посветува доволно внимание на одржувањето на хигиената во училиштето, вклучително и на хигиената во тоалетите, поради што некои од децата избегнуваат да ги користат.

Само 1/3 од децата целосно се согласуваат со тврдењето дека се вклучени кога се носат одлуки во нивното училиште, додека повеќе од половина во целост се согласуваат со тврдењето дека нивните наставници/професори го почитуваат нивното мислење.

Одговорите на децата се поделени во однос на тоа дали разговараат со психологот, педагогот или со друго стручно лице во училиштето кога имаат некоја дилема или проблем. Најголем дел сметаат дека класниот раководител ги испраќа учениците кај психологот или педагогот само ако направиле некој проблем.

Табела 21: За секоја од речениците означи колку се согласуваш.

	Се согласувам	Делумно се согласувам	Не се согласувам	M*
Ако не се чувствувам безбедно, можам да побарам помош од наставник/професор или друг возрасен	74,62 %	20,21 %	5,17 %	1,31
Во училиштето имаме вода што може да се пие	70,68 %	16,82 %	12,50 %	1,42
Се чувствувам дека припаѓам во моето училиште	69,74 %	26,41 %	3, 85 %	1,34

<i>Класниот раководител ги испраќа учениците кај психологот или педагогот само ако направиле некој проблем</i>	68,98 %	22,74 %	8,27 %	1,39
<i>Другите ученици од моето училиште ме почитуваат</i>	66,35 %	30,45 %	3,20 %	1,37
<i>Наставниците/професорите и другите кои работат во училиштето ме почитуваат</i>	62,97 %	32,99 %	4,04 %	1,41
<i>Се чувствувам безбедно на училиште</i>	58,46%	35,15%	6,39 %	1,48
<i>Моите наставници/професори го почитуваат моето мислење</i>	55,45%	38,16%	6,39 %	1,51
<i>Тоа што го учам во училиште е корисно и ќе ми помогне во иднина</i>	53,29%	40,23%	6,48 %	1,53
<i>Наставниците/професорите не мотивираат да учиме</i>	51,13%	37,31%	11,56 %	1,60
<i>Наставниците/професорите на секој час сакаат да бидат сигурни дека сме го разбрале материјалот</i>	50,00%	38,63%	11,37 %	1,61
<i>Уживам кога сум на училиште</i>	49,34%	43,14%	7,52 %	1,58
<i>Во моето училиште има добро опремен простор за спортски активности</i>	48,78%	33,83%	17,39 %	1,69
<i>Во моето училиште се посветува соодветно внимание на хигиената (редовно се чистат сите простории)</i>	39,38%	45,86%	14,76 %	1,75
<i>Кога имам некоја дилема или некаков проблем, разговарам со психологот, педагогот или со друго стручно лице во училиштето</i>	39,19%	30,55%	30,26 %	1,91
<i>Тоа што го учиме на час најчесто ми е интересно</i>	34,40 %	53,95 %	11,65 %	1,77
<i>Тоалетите во моето училиште не се чисти и затоа избегнувам да одам во ве-це додека сум на училиште</i>	34,02 %	34,21 %	31,77 %	1,98
<i>Тоалетите во моето училиште се чисти, има средства за одржување хигиена, како на пр. сапун, тоалетна хартија и редовно се одржуваат чисти</i>	30,26 %	39,38 %	30,36 %	2,00
<i>Јас сум вклучен/а кога се носат одлуки во моето училиште</i>	26,97 %	40,70 %	32,33 %	2,05

2.2. Што им се допаѓа на децата, а што мислат дека треба да се промени во нивното училиште?

Низ повеќе отворени прашања испитаниците имаа можност да споделат кои работи им се допаѓаат во нивното училиште, како и што сметаат дека треба да се промени. Децата беа ставени и во улога на директори и можеа да наведат што би направиле доколку би биле на таа позиција.

Помеѓу најчесто наведуваните причини поради кои децата го сакаат своето училиште се вбројуваат чувството и на припадност и безбедност, можностите за учење нови работи, убаво уредениот простор и хигиената, големиот избор на воннаставни активности, училишниот персонал и дружбата со пријателите.

Табела 22: Го сакам моето училиште заради... (те молам, доврши ја реченицата)

Подолу се прикажани дел од одговорите на децата.

„Што се чувствувам како дома.“

„Тоа што се чувствувам безбедно и пријатно.“

„Што се чувствувам исполнето со позитивна енергија.“

„Што се почитуваат нашите права.“

„Учење нови знаења.“

„Тоа што ми нуди добро образование.“

„Учам тоа што ме интересира, дел од професорите не учат на многу работи кои не се поврзани со школото, има дружба.“

„Ме научи на многу корисни работи кои ми биле и ќе ми бидат корисни во животот.“

„Тоа што има можност за пријавување на најразлични проектни и воннаставни активности надвор од регуларните часови. Добра психолошка и педагошка служба која е тука при некои проблеми на учениците.“

„Што има голем број воннаставни активности.“

„Учење нови работи, драмската секција.“

„Чистотата внатре во училиштето и во дворот.“

„Убавиот училишен двор и атмосфера.“

„Хигиената, дисциплината.“

„Тоа што има прекрасни професори.“

„Пријателите со кои сум опкружена и дел од училишниот персонал.“

„Убавите нешта во него, заради наставниците и другарите.“

Кога би биле директори/директорки најголем дел од децата би се потрудиле да го подобрат односот на наставниците/професорите кон учениците, би направиле повеќе за менталното здравје на децата и би се осигурале дека сите деца се среќни, сакани и безбедни, би го унапредиле и физичкото здравје на децата преку поголема афирмација на спортот, подобра опрема и повеќе часови по физичко и здравствено образование, би воделе поголема грижа за хигиената во училиштето, би го подобриле квалитетот на наставата и би ги направиле часовите поинтересни, би се потрудиле повеќе да комуницираат со учениците и да ги вклучуваат во донесување на одлуките.

Табела 23: Ако сум директорка или директор на моето училиште, јас би... (те молам, доврши ја реченицата).

Подолу се прикажани дел од одговорите на децата.

„Се обидел да направам се за подобро образование на учениците во тоа училиште и за вработените, би им давал на вработените одредени семинари за како да извршуваат поуспешно предавање.“

„Сменил неколку професори.“

„Се потрудила професорите да се однесуваат поинаку спрема децата и повеќе да ги почитуваат. Иако се професори не се семоќни.“

„Сите деца да бидат подеднакво почитувани.“

„Се борела за тоа секое дете да го најде своето место и да биде среќно.“

„Се погрижила сите деца да имаат исти права.“

„Се грижел повеќе за менталното здравје на учениците.“

„Се потрудила да го направам училиштето најдобро од секој аспект, во кое учениците ќе се чувствуваат сакани и безбедни.“

„Се погрижила за хигиената на училиштето.“

„Спроведил поголема контрола во однос на хигиената на тоалетите.“

„Спровела подобра хигиена во целото училиште, професорите да им помагаат на децата да научат подобро со тоа што ќе ги мотивираат и би овозможила училишни забави во текот на годината за забава и дружба на децата.“

„Се потрудила на децата часот да им биде интересен и на часовите со стручен предмет да има некоја активност.“

„Се потрудил да направам наставата на децата да им биде поинтересна.“

„Ставил повеќе опрема за ФЗО.“

„Се залагала за афирмација на спортот и спортските училишни екипи.“

„Ставила повеќе часови физичко во една недела.“

„Се потрудила учениците да можат послободно да се изразуваат и да бидат вклучени колку што може повеќе во активности околу училишните обврски.“

„Се потрудила да ги сослушам и споделам совети со моите ученици.“

„...би зборела повеќе со учениците како се чувствуваат, почесто би ги прашувала учениците за нивно мислење за наставниците.“

„Спровела повеќе активности кои не се поврзани со учење.“

„...организиран повеќе консултациски средби и анкети со учениците, организиран работилници делумно-задолжителни каде ученици од различни класеви ќе споделат идеи за нови активности, би поттикнувал да се учествува и да се прават многу активности и проекти.“

„Стабилна пристапна рампа.“

„Се потрудила да го зголемам бројот на книги во библиотеката кои не се задолжителни за читање.“

„Ставила шкавчња во ходникот или училницата за учениците да можат да ги остават своите работи.“

„Спровел поголем и построг ред во училиштето.“

„Се погрижил за дисциплината на учениците.“

„Строго би ги казнувала децата кои вршат физичко и психичко насилство врз другите ученици, би овозможила пристојни и задолжителни униформи (затоа што брендираната облека ја намалува довербата кај одредени деца), би организирала хуманитарни акции, би направила кантина, секој поединец кој постигнал голем успех би го наградувала со парични средства, би вработила соодветни професори по информатика и технологија заради тоа што во тоа е иднината на светот.“

Табела 24: Што е тоа што сметаш дека треба да се промени во твоето училиште?

Подолу се прикажани дел од одговорите на децата.

„Сметам дека треба да се зачести анкетаирањето на учениците за тоа што има се и што не им се допаѓа во наставата, потешкотии со професори и персонал и генерално во училиштето.“

„Повеќе да ги сослушуваат учениците за некои нивни проблеми.“

„Промената е повеќе да се почитуваат децата! Бидејќи има наставници што ги навредуваат децата.“

„Воведување на рампи за инвалидски колички, училници со соодветни направи за секој предмет, подобра хигиена во тоалетите, повеќе корпи за отпадоци.“

„Во кабинетот по музичко образование да има инструменти на кои учениците ќе можат да свират за забава и релаксација, да има телевизори на кои би гледале филмови на посебни часови, како релаксација по регуларните часови.“

„Да се подобрат условите за спорт и спортски активности и да се набават повеќе компјутери.“

„Светилките, таванот, компјутерите, подот, дворот.“

„Клупите и столчињата.“

„Поголема хигена во тоалетите.“

„Некои професори и нивниот пристап, и притисокот кој се врши врз децата дека оцените не градат како луѓе и стресот кој го создаваат.“

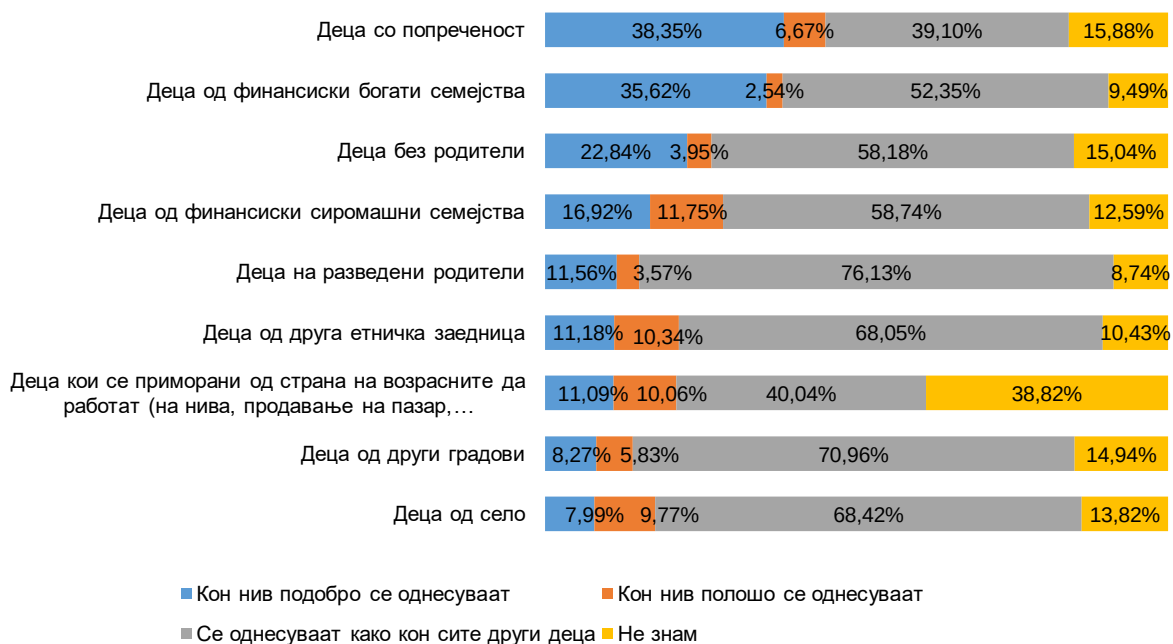
„Мислам дека би требало да се додадат повеќе едукативни часови како музичко, ликовно и некои такви интересни часови кои ќе им го привлечат вниманието на децата.“

„Повеќе вонучилишни активности.“

2.3. Како се однесуваат учениците и вработените кон децата од различни групи?

Најголем дел од испитаниците сметаат дека повеќето ученици и возрасни од нивното училиште се однесуваат исто кон сите деца, независно од нивната етничка припадност, место на живеење или финансиската состојба на нивното семејство. Сепак, значаен дел (35,62 %) мислат дека децата од побогатите семејства уживаат подобар однос од страна на учениците и возрасните.

Графикон 25: Како се однесуваат најголем дел од учениците и возрасните во твоето училиште кон:

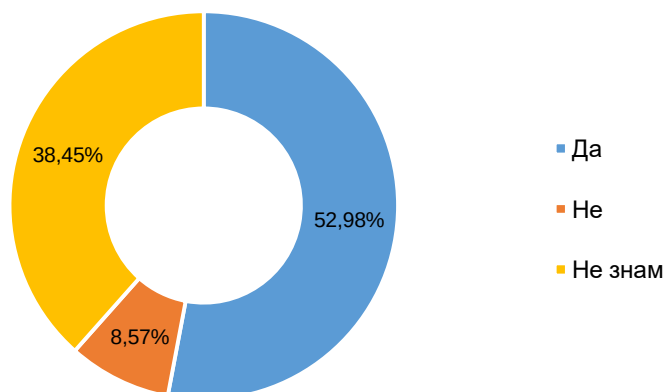
2.4. Дали во училиштата има соодветни услови за децата со попреченост?

Само 28,67 % од учениците истакнуваат дека во училиштата има рампа за качување со количка, додека 19,50 % дека има асистент кој им помага на децата со попреченост за време на часовите (в. графикон 26). Најголем дел од испитаниците сметаат дека наставниците доволно им помагаат на децата со попреченост во нивното училиште (в. графикон 27).

Графикон 26: Дали во твоето училиште има (заокружи ги сите одговори што се однесуваат на твоето училиште)?

Графикон 27: Дали наставниците во твоето училиште доволно им помагаат на учениците/ученичките со попреченост?

ТЕМА 3:

СЛОБОДНО ВРЕМЕ

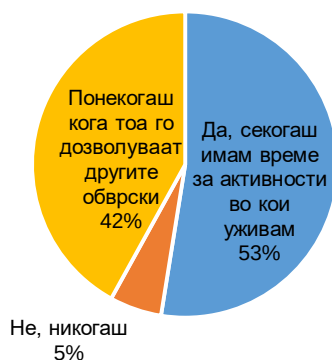
ТЕМА 3: СЛОБОДНО ВРЕМЕ

Третата област од прашалникот се однесуваше на слободното време на децата, вклучително: дали тие имаат доволно слободно време, како го користат, како и дали имаат соодветни услови за спорт, рекреација, културни и други активности во нивното место на живеење.

3.1. Како децата го користат своето слободно време?

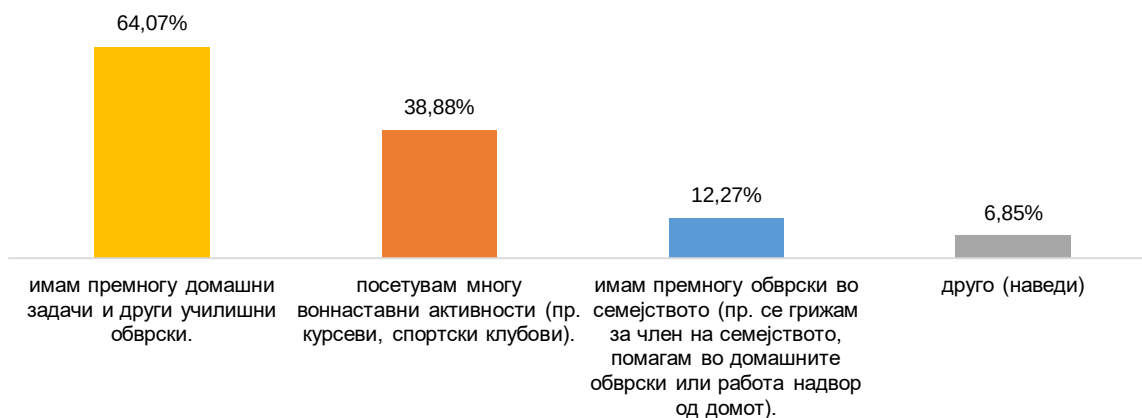
Половина од учениците сметаат дека секогаш имаат доволно слободно време за активностите во кои уживаат.

Графикон 28: Дали имаш доволно слободно време за да ги правиш активностите во кои уживаш?

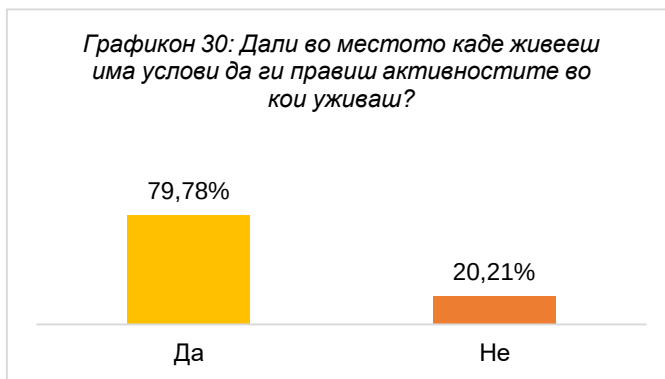

Сепак, најголем дел (64,07 %) наведуваат дека слободното време им е ограничено поради премногу домашни задачи и други училишни обврски. За 6,85 % од учениците слободното време им е ограничено од други причини, меѓу кои најчесто ги наведуваат: дополнителната работа, занимавањето со некое хоби, помагањето во домот и слично.

Графикон 29: Слободното време ми е ограничено затоа што:

Речиси 80 % од децата имаат услови за учество во активностите во кои уживаат во местото на живеење (в. графикон 30), но наведуваат многу работи кои недостасуваат како зелени површини, места за спорт и рекреација, културни и едукативни активности (в. табела 31). Децата кои живеат во рурални средини и помали градови особено го истакнуваат недостатокот на услови, активности и места каде тие би го поминувале своето слободно време. Дел од децата сметаат дека во нивното место на живеење нема доволно луѓе и други деца со кои тие би се дружиле, рекреирале и би правеле други активности во кои тие уживаат.

Табела 31: Тоа што недостига во моето место на живеење е... (дополни).

Подолу се прикажани дел од одговорите на децата.

„Повеќе културни настани и едукативни обуки за области кои нè интересираат.“

„Патека за велосипеди.“

„Скијачки терени.“

„Базен.“

„Библиотека.“

„Кино.“

„Повеќе места за спорт и рекреација.“

„Повеќе игралишта за спорт и повеќе паркови или игралишта за мали деца.“

„Спортски сали.“

„Парк. Наместо да се градат згради што неколку години ќе бидат празни, може да се изгради мало паркче.“

„Место за играње“

„Интересни места за дружба.“

„Кино, театар, простор за безбедно возење велосипед, спортска сала која ќе е отворена за сите кои сакаат да спортуваат.“

„Места каде што можеме да ја развиваме уметноста, читални, места за релаксација, базени и сл.“

„Нема простор за деца да си играат, исто така има само два кафичи и продавници, со што немаш избор да го поминеш времето на други места, освен во парк.“

„Па речиси се недостига затоа што живеам во село.“

„Живеам во село Катланово, а ако некогаш го посетите ќе видите дека е премногу мало место во кое има само куќи и ништо друго каде децата би можеле да седнат и да уживаат. Нема паркови, кафичи, сендвичари, пекари...“

„Селото е мало и има малку куќи, но градот е доста близу, така да често активностите ги правам во градот.“

„Дом на култура со повеќе активности и за деца над 15 години, и за секоа дете да се обрне внимание, и за децата од селата, а не само од градовите.“

„Мал град... Нема парк... Кино... Театар... Игралишта...“

„Тоа што недостига во моето место на живеење се луѓето.“

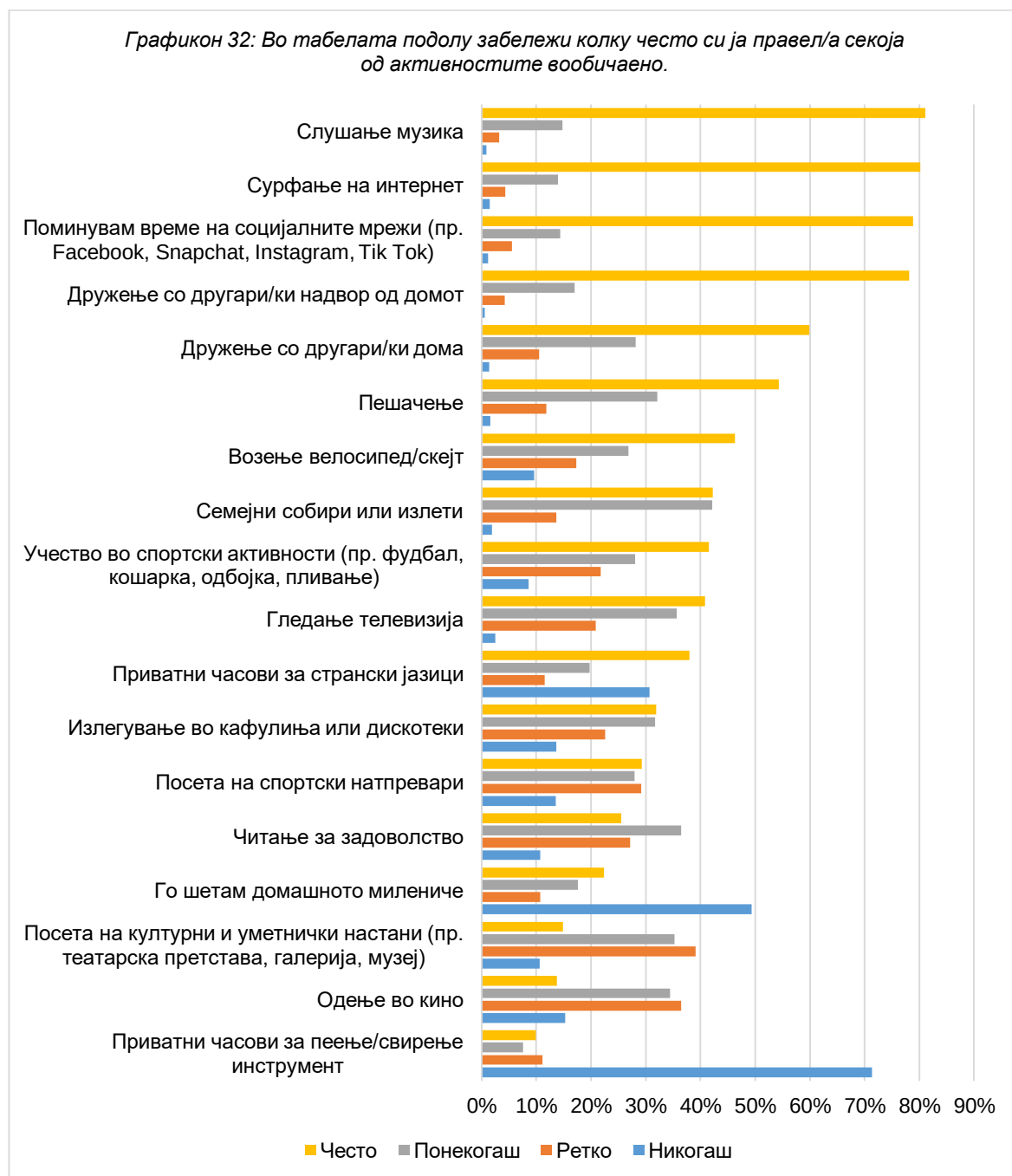
„Луѓето.“

„Недостасуваат другари.“

„Уште деца.“

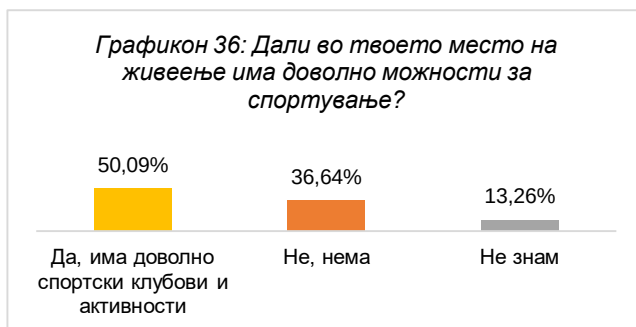
Најчесто, децата го поминуваат времето дружејќи се со другарите надвор од домот, слушајќи музика или на социјалните медиуми. Многу е помал процентот на оние кои посетуваат културни настани, кино, приватни часови по музика и шетање на домашно милениче.

Други активности што ги правам често/понекогаш/ретко се:
Подолу се прикажани дел од одговорите на децата.

33. Често	34. Понекогаш	35. Ретко
Фитнес Танцување Пеење Цртање Фудбал Планинарење Часови по глума Пишување дневник Пливање Учество во активности од невладини организации и од училиште Проштеки со пријатели Играње на компјутер	Излети во природа Изработка на украси Пешачење Читање книги Возење ролери Волонтирање	Патување Помагање во домашни обврски Гледање телевизија Посета на библиотека Готвење

3.2. Дали и колку децата имаат можности за спортување?

Половина од децата наведуваат дека во нивното место на живеење има доволно спортски клубови и спортски активности (в. графикон 36). Испитаниците сметаат дека постојат повеќе фактори кои ги спречуваат децата да учествуваат во спортски активности, помеѓу кои најзначајни се високите трошоци и ограниченото

време. Стравот дека нема да се успешни во спортот и немањето друштво за посета на спортски активности, исто така, претставуваат пречки за некои од децата (в. графикон 37).

Желбата за здрав живот, убав изглед, постигнувањето успеси како нивните спортски идоли, можностите за забава, дружба и добриот однос на тренерите се помеѓу работите кои најмногу ги мотивираат децата да учествуваат во спортски активности.

Табела 38: Што мислиш дека ги мотивира децата да учествуваат во спортски активности? (наведи)

Подолу се прикажани дел од одговорите на децата.

„Желба за здрав живот.“

„Друштвото и здравиот и добар изглед.“

„Желба за убав изглед, дружба со врсници, поттик од родителите.“

„Па можеби ако имаат некоја славна личност која им е интересна, ги мотивира помислата дека еден ден и они ќе имаат таква слава како нив и дека ќе бидат подеднакво успешни.“

„Успехот на некој тим, на пример РК Вардар, па според тие играчи кои се нивни идоли, децата сакаат да тренираат во некои од школите на Вардар, исто така свеста дека здраво е да се спортува и сл.“

„Дека ќе станат успешни во тој дел од спортот. Ќе учествуваат на многу натпревари.“

„Односот на тренерите.“

„Позитивен пристап од страна на тренерот и отсуство на омаловажување на женските/машките деца доколку тренираат „машки“/„женски“ спорт.“

„Да се дружат и да се забавуваат.“

„Од спортот има многу придобивки, како стекнување кондиција, тимска работа, доверба во соиграчите (доколку е тимски спорт), поголема љубов и почит кон самите себе, но и другите, самоувереност и подобро расположение. Но најважно од сè за децата, мислам дека е забавата и смеата во времето поминато во игра со другите деца.“

„Љубовта кон спортот.“

„Познавам многу деца, во кои што влегувам и јас, имавме желба да бидеме спортисти, но тоа им беше овозможено само на децата од градот бидејќи ние имавме одредено време за превозот, исто така, сакав да одам на хор, но бев од село и затоа немав можност да го извежбам мојот глас или да научам да свирам некој инструмент.“

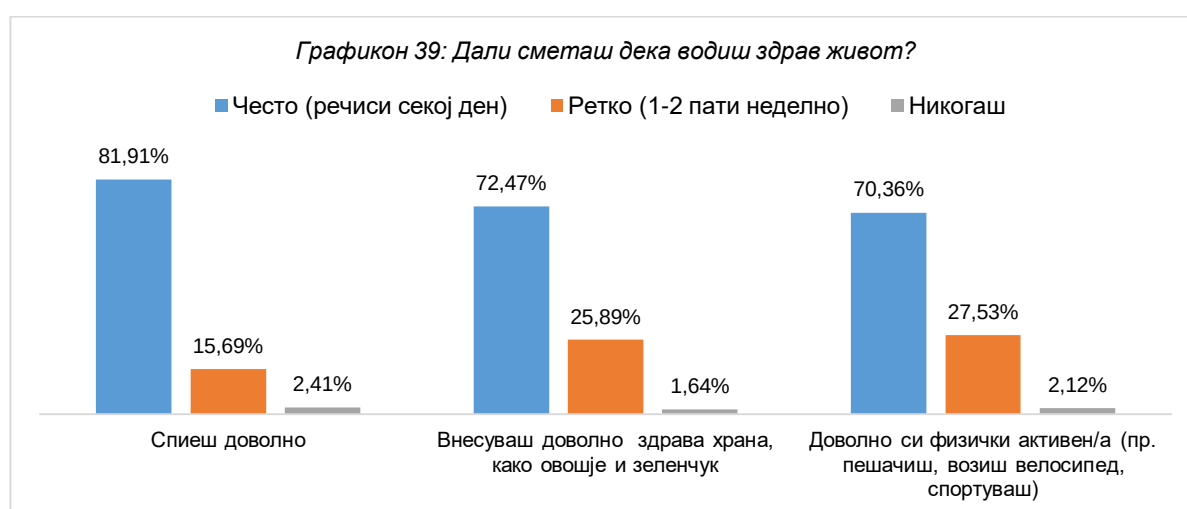
ТЕМА 4:
ЗДРАВЈЕ И КВАЛИТЕТ
НА ЖИВОТ

ТЕМА 4: ЗДРАВЈЕ И КВАЛИТЕТ НА ЖИВОТ

Четвртата област од прашалникот вклучуваше прашања за повеќе аспекти поврзани со здравјето и квалитетот на животот на децата, вклучувајќи прашања за нивното физичко и ментално здравје, исхраната, достапноста на здравствените услуги и прашања во однос на сиромаштијата застапена кај децата.

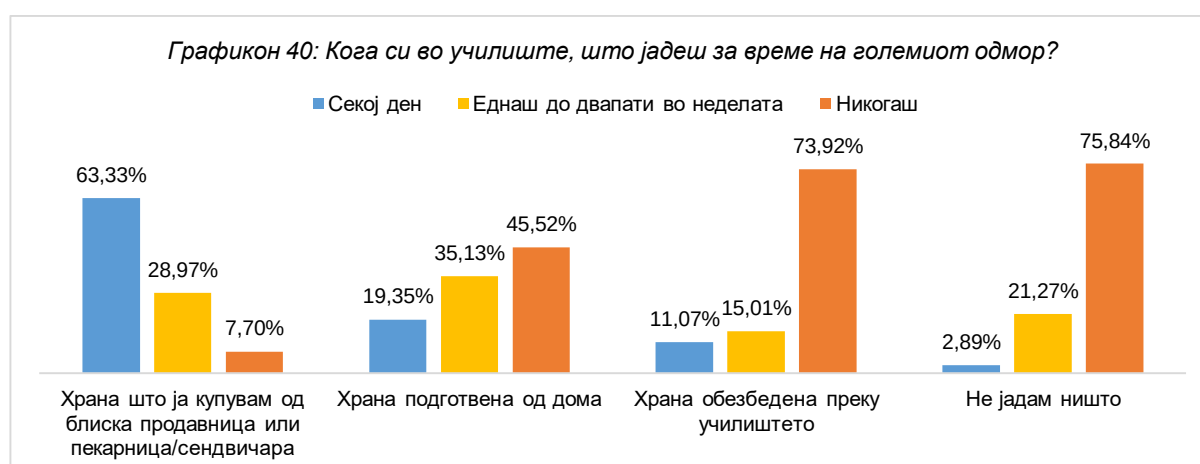
4.1. Дали децата сметаат дека водат здрав живот?

Најголем процент од децата сметаат дека се хранат здраво (72,47 %), доволно спијат (81,91 %) и се физички активни (70,36 %).

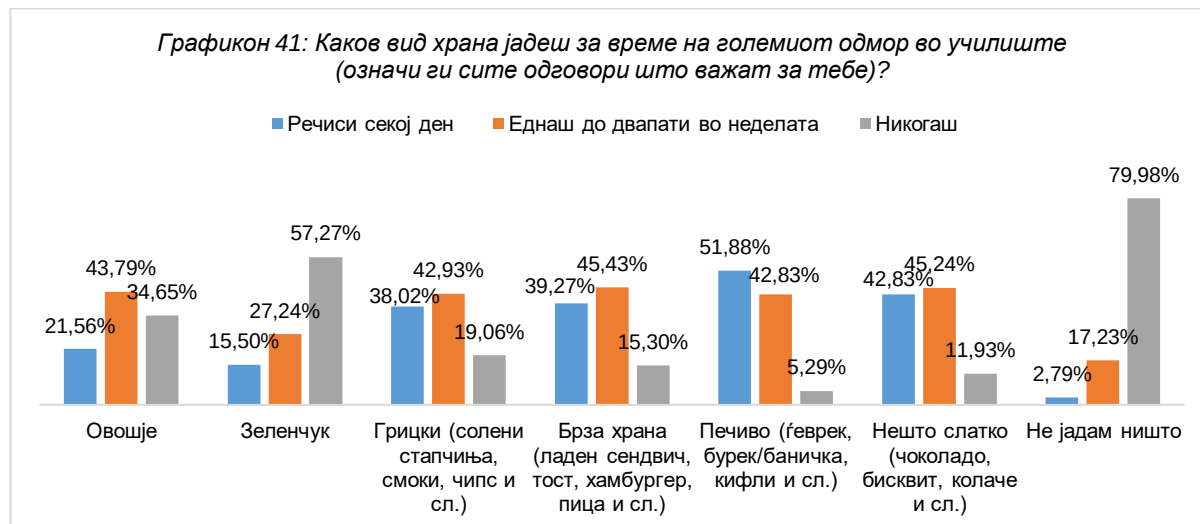

4.2. Каква храна конзумираат децата додека се на училиште?

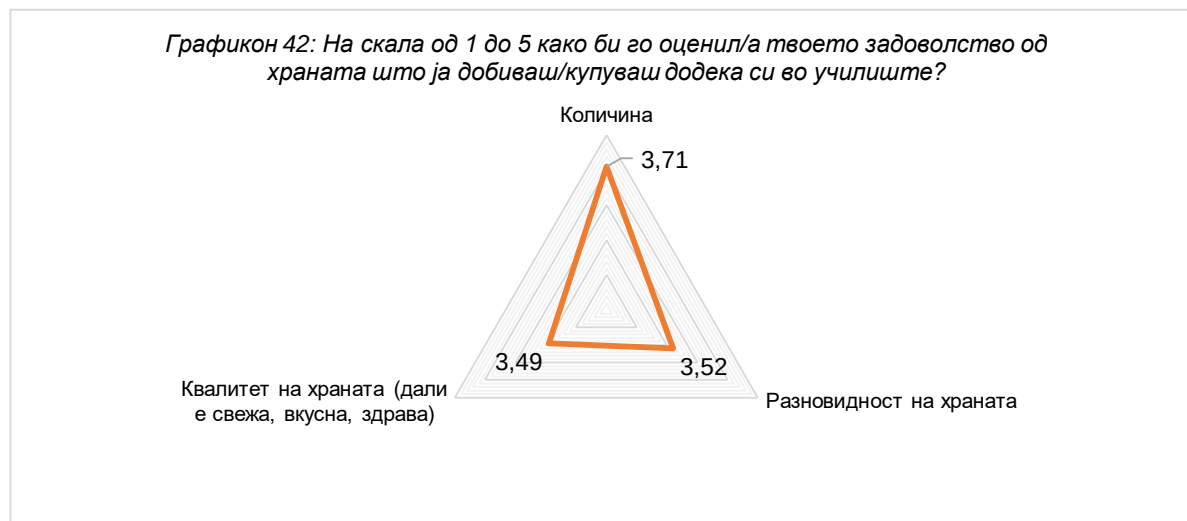
Кога се во училиште, најголем дел од децата секојдневно купуваат храна од блиската продавница/пекарница/сндвичара, многу мал дел конзумираат храна обезбедена од училиштето или подготвена од дома. На 1/5 од децата еднаш до двапати во неделата им се случува да не јадат ништо додека се во училиште.

На најголем дел од децата секојдневен оброк во училиште им е некој вид печиво (ѓеврек, бурек/баничка, кифли и сл.). Значаен дел од децата секојдневно консумираат брза храна (39,27 %), грицки (38,02 %) или нешто слатко, како чоколадо, бисквит, колаче и слично (42,83 %). Повеќе од половина од децата никогаш не јадат зеленчук, додека повеќе од 1/3 никогаш не јадат овошје додека се на училиште.

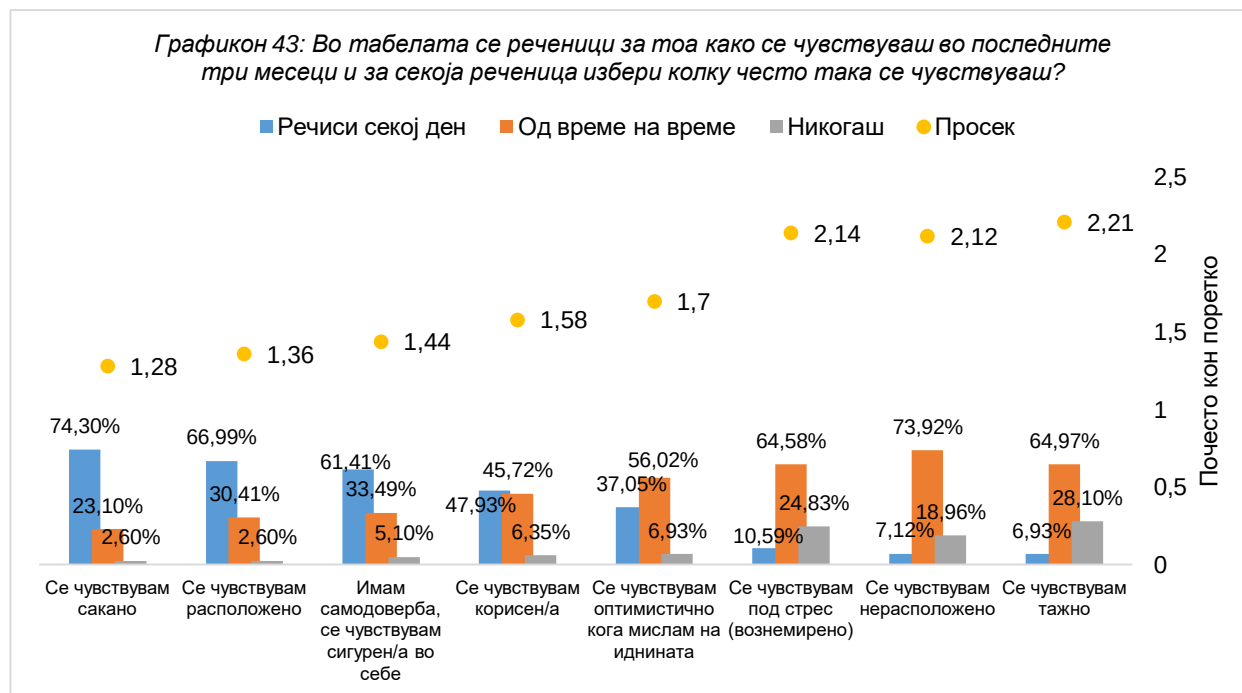

Сепак, просечната оцена на скала од 1 до 5 ни говори за тоа дека децата се натпросечно задоволни од количината, разновидноста и квалитетот на храната која ја консумираат.

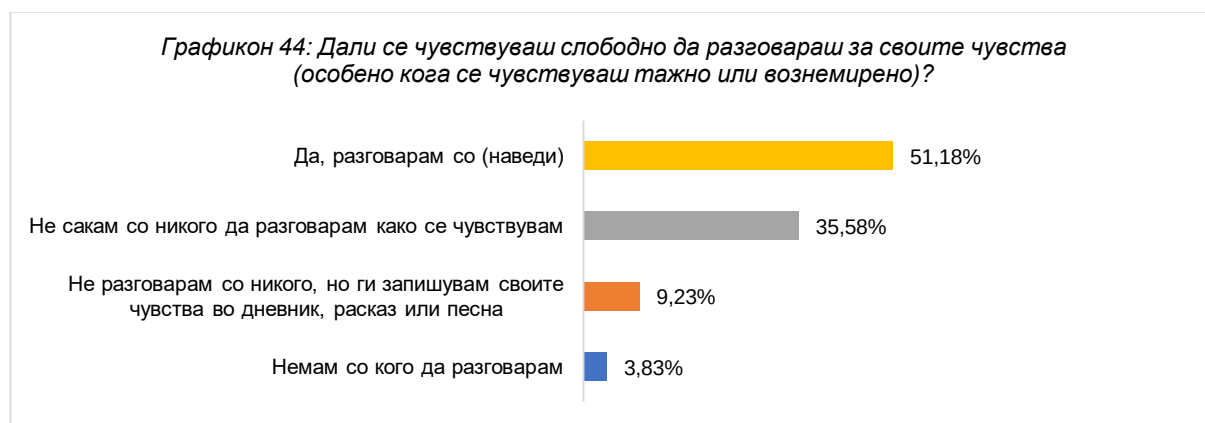

4.3. Како се чувствуваат децата и дали разговараат со некогаш за своите чувства?

Најголем дел од испитаниците многу почесто се чувствуваат сакано, расположено и сигурно во себе, отколку нерасположено, тажно или вознемирено. Речиси половина од децата се чувствуваат корисно секојдневно, додека 1/10 се под стрес секој ден.

Половина од децата разговараат со неког за своите чувства, особено кога се тажни или вознемирени (в. графикон 44) и тоа најчесто со членови на потесното семејство или пак блиски пријатели, додека поретко разговараат со стручни лица (в. табела 45). Повеќе од 1/3 од децата не сакаат да разговараат со никого за своите чувства, а речиси 1/10 преферираат да ги запишат своите чувства во дневник, расказ или песна, наместо да разговараат со неког. Мал процент од децата немаат со кого да разговараат.

Табела 45: Ако си вознемирен/а, дали познаваш некое возрасно лице во местото на живеење со кое можеш да разговараш?

Подолу се прикажани дел од одговорите на децата.

„Да, познавам многу лица со кои можам да разговарам и тоа се моите соседи, моите другарчиња и други луѓе кои живеат во близина.“

„Да, со баба и дедо.“

„Да, со најдобрата другарка.“

„Да, моите родители, но не секогаш разговарам со нив за тоа.“

„Да, со моите родители.“

„Да, често искрено и отворено разговарам со неколку најблиски другарки за моите чувства, а исто и тие со мене за своите, и никогаш не сум зажалила, и сметам дека и тие исто така.“

„Да, со моите родители или моите браќа.“

„Ако сум вознемирена од било која причина, јас мислам дека треба да се обратам на моите родители или најдобрата другарка.“

„Да, родителите, роднините, пријателите.“

„Родителите, пријателите, не се срамам ако има потреба да потражам совет и од стручно лице (прихолог, психијатар).“

„Пријатели, родители, психолог.“

„Родител или психолог.“

4.4. Здравствена и социјална заштита

Испитаниците наведуваат дека имаат слушнато или пак дека лично познаваат деца кои немаат добиено соодветна или навремена лекарска помош за проблеми со физичкото или менталното здравје. Децата истакнуваат дека ваквите проблеми се особено зачестени од почетокот на пандемијата од Ковид-19.

Табела 46: Дали знаеш или си слушнал/а за некое дете што не добило лекарска помош кога му била потребна? Опиши.

Подолу се прикажани дел од одговорите на децата.

„Не знам конкретен случај, но сум слушнал дека оние кои немаат здравствено осигурување, не добиваат помош.“

„Секојдневно има некои случаи каде деца умираат од тешки болести поради тоа што немаат финансиски средства за лекување.“

„Секојдневно слушам за дечиња коишто се болни и не добиваат соодветна лекарска помош. Тука се прекршува правото на здравствена заштита кај децата.“

„Да. Секако девојчето кое пред неколку години почина од сколиоза.“

„Сум слушал за Тамара која почина бидејќи не и беше одобрено да се лечи во странство на време.“

„Имаше повредено девојче на кое фондот не му ја плаќаше операцијата па целиот град собиравме пари за таа операција.“

„Депресија и не доби помош.“

„Во нашата општина има едно дете кое има психички проблеми и никој не му помага.“

„Да. Кога персоналот или не можел или не сакал да го послужи и го праќале од еден на друг оддел.“

„Да. Пред скоро, блиска личност беше дијагностицирана со ретка автоимуна болест, за која што кожниот лекар требаше да одвои 5 минути за да направи преглед под специјална лампа. Одговорот од лекарот беше дојдете утре, иако беше итен случај.“

„Да. Случка каде дете со родителот е во амбуланта, детето е болно и треба да пие антибиотик, но неговата матична докторка не е во тој момент на смена, родителот ја прашува сестрата дали може другата докторка да го прегледа иако не е нејзин пациент, таа одбива и болното дете и родителот си одат дома.“

„Да. Мој братучед често се жалеше на болки во стомакот. Беше неколку пати во болница и како лек докторите му рекле да пие чај. По некое време му "пукна" слепото црево, по што требаше да се оперира.“

„Да беше лечено на природна база така наречени „бабини деветини“.“

„Имам доста слушнато дека многу деца ја немаат добиена помошта што му треба. На пр. овие денови кога сме во време на корона имаше едно дете кое починало додека родителите се јавувале на брза помош, а немале слободно возило.“

„Поради состојбава, на многу деца и возрасни не им овозможиле лекарска помош за скршена рака или нога и сл.“

„Да. Кога детето имало две скршени коски на главата, а не го примиле бидејќи било позитивно на вирусот Ковид 19.“

Испитаниците споделуваат бројни примери од своето блиско опкружување за деца кои живеат во сиромаштија и немаат елементарни услови за живеење (топол дом, доволно храна, вода, чиста облека, средства за хигиена и друго). Испитаниците наведуваат дека

најчесто отсуствува соодветна грижа од страна на институциите и дека вообичаено за оваа група деца се обезбедува помош преку хуманитарни акции.

Табела 47: Дали знаеш или си слушнал/а за некое дете на кое му недостига топол дом, доволно храна, вода, чиста облека, средства за хигиена или што било друго потребно за добар живот? Опиши што точно му недостига и дали некој му помогнал.

Подолу се прикажани дел од одговорите на децата.

„Да имам слушнато, и има добиено помош од народот (познати или непознати), но не и од државата или институциите кои се соодветни за тоа.“

„Има многу деца низ Скопје кои просат и немаат топол дом, а ниту им се пружа љубов и грижа. Нашиот народ е навистина суров и ретко кој им остава пари на таквите деца. Мислам дека не се доволно едуцирани за да знаат како треба да се постапи со таквите деца за да им се помогне.“

„Имам слушнато и по телевизији и низ градот за деца кои се присилени од страна на нивните родители да работат, питачат, некогаш дури и да крадат. Немаат доволно средства за хигиена, немаат топол дом, облека, храна, и родителска љубов. Има луѓе кои помагаат но ретко.“

„Сум слушнала за многу такви деца, најчесто немаат храна, ниту топол дом. Можеби им помагаат случајни минувачи со по 5, 10 денари, но никој не е доволно загрижен за нив.“

„Да, во прво одделение со нас учеше едно девојче што беше многу сиромашно. Веќе не учи со нас и не знам што се случи, ама никој не и помогна.“

„Соученик од основно училиште без доволно средства за нормален живот. Собиравме пари од целиот клас и така помогнавме.“

„Една моја соученичка и помогнавме така што сите собравме пари и купивме разни средства за хигиена а професорите донесоа алишта од своите деца и и ги подарија.“

„Мојот другар од основно. Неговата мајка е во количка и тој немаше пари да си ја плати полуматурата. Сега не знам како е, немам контакт со него.“

„Знам едно дете кое тренираше со мене во спортски клуб и за брзо време ги изгуби и двајцата родители. Неговите баба и дедо не беа во можност да се грижат за него, но сите ние собиравме пари за да му помогнеме, како и клубот. Сега живее среќен живот со неговиот вујко.“

„Да, сум слушнала, им недостасува храна, облека, дом..., помогнато е преку хуманитарни организации и преку собирање средства и донации од социјалните мрежи.“

„Познавам некои деца кои немаат доволно чиста облека и средства за хигиена и често им помагаат луѓето во моето место на живеење.“

„Неколку хуманитарни акции беа организирани за деца од повеќе градови на кои им беа донирани храна, облека, кебиња, апарати за домаќинство и слично и граѓаните од цела држава донираа за нив.“

„Сум слушнала и сум помогнала, благодарение на Црвениот Крст ООКВ. За време на ЦКА-ПВХ програмата, ние како волонтери имавме задача преку организирање на хуманитарни настани да собереме парични средства кои подоцна беа употребени за набавка на храна и средства за хигиена на едно социјално загрошено семејство.“

„Да на дете од мојата населба кое што имаше дом но немаше на што да спие, немаше храна, не јадел по неколку дена... И сите деца и некои возрасни му дониравме средства за него и за во домот.“

„Во моето основно училиште често се организираа хуманитарни акции во кои собиравме храна и облека за деца со посебни потреби, деца од домови за сирачиња или за деца од нашето училиште кои не се доволно материјално обезбедени.“

ТЕМА 5:

ЖИВОТНА СРЕДИНА

ТЕМА 5: ЖИВОТНА СРЕДИНА

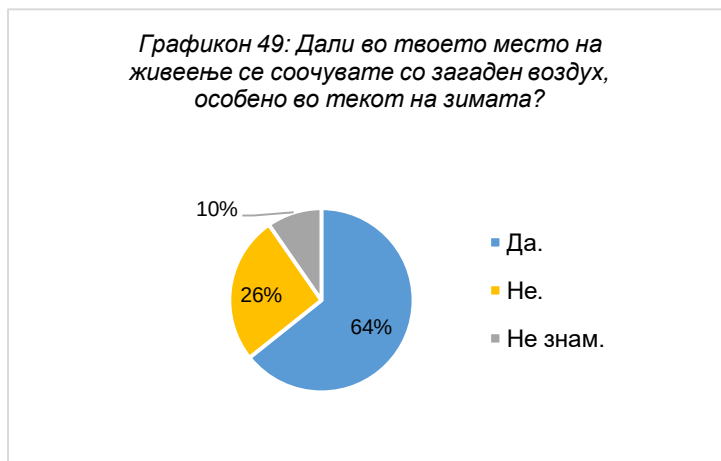
Оваа тема од прашалникот беше посветена на проблемите од областа на животната средина со кои се соочуваат децата, како и учеството на децата во активности за заштита на животната средина.

5.1. Со какви еколошки проблеми се соочуваат децата?

Повеќе од половина од испитаниците имаат безбедни и чисти јавни површини во непосредна близина, додека речиси 1/3 сметаат дека зелените површини во нивна близина не се чисти и/или безбедни.

За 2/3 од децата проблемот со загадениот воздух, особено во зимскиот период, е секојдневие (в. графикон 49). Децата истакнуваат дека загадениот воздух во голема мера влијае на нивното физичко и ментално здравје, го ограничува нивното секојдневно функционирање и ги принудува да го поминуваат најголемиот дел од своето време затворени во нивните домови.

Дел од децата нагласуваат дека веќе се навикнати да живеат во такви услови и дека загадениот воздух не им влијае на нивното секојдневие или пак на нивното расположение. Сепак, децата се загрижени за негативниот ефект на загадениот воздух врз нивните блиски и другите луѓе во државата кои имаат здравствени проблеми.

Табела 50: Како се чувствуваш ти кога воздухот е загаден и како тоа влијае на твојот секојдневен живот? Опиши.

Подолу се прикажани дел од одговорите на децата.

„Не можам да дишам.“

„Ми предизвикува потешкотии при дишење и во некои случаи солзење на очите.“

„Парализиран, респираторно пресечен, одвратно чувство.“

„Се чувствувам изнемоштено и омалаксано, ме боли стомакот.“

„Се чувствувам уморно.“

„Се разболувам.“

„Имам многу проблеми со алергии и загадениот воздух секогаш се одразува на тоа.“

„Се чувствувам лошо. Мојот родител има хроничен бронхитис, и многу лошо му влијае целата ситуација со воздухот и му наштетува на здравјето. Тоа исто така дополнително ме загрижува. Ми влијае и мене, постојано сум затнат и не можам да се издишам.“

„Имам некои здравствени проблеми и загадениот воздух уште повеќе ми го попречува дишењето.“

„Порано немав проблем, но оваа зима имав проблем со дишењето. На моменти неможев да земам воздух и бев приморана да носам маска и цело време да одам на инхалација кај матичната докторка, чија амбуланта не е во близина на моето место на живеење. Со што моите родители тој период имаа многу повеќе дополнителни трошоци за мене и моето здравје.“

„Бидејќи чистиот воздух треба да ни биде неразделен пријател од нашето секојдневие, загадениот воздух веднаш влијае врз респираторниот тракт: потешкотии во дишењето, намалена фреквенција на дишење, тригер за развој на различна патологија на респираторниот тракт или други органски системи, а самиот претставува пречка во извршување на нашите секојдневни обврски.“

„Се чувствувам дека имам недостиг на кислород и често имам вртоглавици додека одам до одредена дестинација. Имам проблеми со видот и дишењето.“

„Лошо, често имам бронхит и секој пат со моите идеме во село затоа што воздухот таму е чист и ми помага да оздравам побрзо.“

„Лошо.“

„Се одразува врз моето здравје.“

„Депресивно.“

„Не се чувствувам среќно и понекогаш се вонемирувам.“

„Се осекам напнато и влијае негативно на мене.“

„Непријатно е.“

„Вознемирено.“

„Ме гуши. И тоа ме нерасположува.“

„Се чувствувам нездраво и немам желба за излегување на прошетки и слично.“

„Поретко искачање, почести настинки.“

„Не можам да отворам прозор или да излезам зошто ме гуши.“

„Се чувствувам како експериментално глувче, со еден збор лошо, бидејќи не можам слободно да се движам, да дишам и морам да го ограничам своето движење заради високата загаденост.“

„Се чувствувам како да живеам во своно поради тоа што ретко излегувам надвор и морам да носам маска.“

„Лошо бидејќи го попречува секојдневното функционирање, а исто така загадувањето влијае и на здравјето на луѓето.“

„Тешко е за дишење и гледање и влијае на секојдневните обврски, потешко се извршуваат, а некои воопшто не се ни извршуваат.“

„Мора надвор да носам маска за заштита и тоа ме лутти.“

„Многу ми пречи загадениот воздух бидејќи многу ме гуши и не можам да го поднесам мирисот.“

„Кога на есен или зима ќе излезам со другарките или кога се враќам од училиште воздухот многу често е загаден, па тоа влијае на мирисот на нашите тела, а особено на нашите коси.“

„Многу лошо се чувствувам. Кога има магла морам да бидам многу внимателна бидејќи не се гледа ништо. Ми треба повеќе време да стигнам до училиште и дома.“

„Не можам да дишам убаво, немам енергија, тешко може да се гледа поради густата магла и др.“

„Немоќно да направам нешто.“

„Создава нервоза и непријатни чувства. Тоа е еден главен фактор кој ме убеди да ја напуштам татковината во иднина.“

„Навикнати сме и не влијае.“

„Немам никакво чувство, морам секојдневно да ги извршуват обврските без разлика дали воздухот е загаден или не.“

„Не обрнувам многу внимание на тоа.“

„Веќе не се разликува, затоа што со години живееме така и се навикнавме.“

„Некогаш во текот на зимата се чувствува чаџ, и во лето миризмба од локалната фарма, но не влијае толку многу.“

„Знам дека е загадено и не е добро за моето здравје, но не ми е нешто посебно за што треба да се грижам подетално.“

„Искрено немам некое посебно чувство за загадениот воздух но, ми пречи што малите деца и тинејџерите поминуваат низ тоа.“

„Малку загажено за луѓето кои имаат здравствени проблеми, но генерално не се плашам и не сум вознемирен за себеси.“

Покрај загадениот воздух, децата истакнуваат низа други еколошки проблеми во нивното место на живеење, како нечисти јавни површини, загадување на водите и почвата, недоволно зеленило, фабрики во близина на населени места кои испуштаат штетни материи, диви депонии, често палење ѓубре, рудници и недостаток на еколошка свест во државата.

Табела 51: Дали во твоето место на живеење има други еколошки проблеми? (наведи)
Подолу се прикажани дел од одговорите на децата.

„Има премногу отпадоци насекаде низ улиците, зелените површини, водите и сл.“

„Расфрлано ѓубре по улиците и тревниците.“

„Има многу ѓубре во школски двор.“

„Околу моето место има премногу ѓубре.“

„Да, на игралиштата се фрлаат многу отпадоци.“

„Има многу некултурни луѓе кои фрлаат ѓубриња и отпушоци од цигари насекаде.“

„Често фрлање отпад надвор од контејнерите кои резултираат со ширење на ужасна ареа.“

„Недоволен број на корпи за отпадоци, посебни корпи за различни предмети изработени од разен материјал со цел рециклирање.“

„Недоволно корпи за отпад. Уништување на постоечките корпи за отпад. Уништување на игралиштата за деца од страна на несовесни граѓани.“

„Да, палење ѓубре и останат отпад.“

„Некогаш се запалула градската депонија.“

„Загадена е водата за пиење и водата од реката и многу често нема вода.“

„Да. Загадена вода (реките), воздухот, почвата.“

„Сечење дрва.“

„Фабрики кои испуштаат штетни материи.“

„Има како на пример, линданот во Охис.“

„Луѓето немаат еколошка свест.“

„Неразвиена свест кај луѓето, загадување.“

„Диви депонии.“

„Мини депонии образувани од ужасни луѓе кои не се грижат за еколошката средина.“

„Нема доволно дрвја и доволно зеленило.“

„Има бидејќи се градат многу згради каде што не им е местото, поготово пред друга зграда или на место на некој парк што придонесува загаден воздух.“

„Во сите зелени површини се изградени згради.“

„Имавме еден убав парк, но сега тоа се уништи за да се изгради хотел... Мислам дека немаше потреба од хотелот, само можеа да го исчистат паркот.“

„Рудници.“

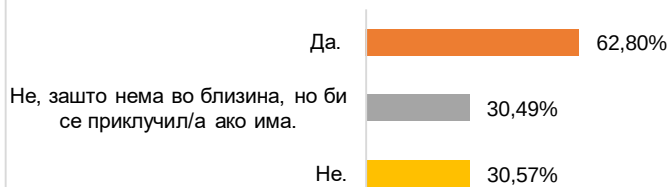
„Да, има. Луѓето наоколу се тотално несвесни за загадувањето на природата преку фрлање отпадоци на земја. Ѓубре има насекаде, а јас се трудам колку што можам да ја разбудам свеста барем кај моите пријатели да не фрлаат ѓубре наоколу и постојано ги потсетувам отпадокот што го пуштиле на земја, да се вратат да го земат и да го фрлат во најблиската канта за отпадоци.“

„Загаден Воздух, Загадена Вода, Премногу ѓубре по улици, Дивоградби и уништување плажи, сечење трска во езерото и прекумерен лов и риболов.“

5.2. Дали и колку децата учествуваат во активности за заштита на животната средина?

Најголем дел од децата (62,80 %) имаат учествувано во некоја активност за заштита на животната средина (в. графикон 52.1). Од одговорите на децата може да се увиди дека најголем дел од овие активности (пр. рециклирање пластика, чистење јавни површини, пошумување) биле организирани од страна на училиштата (в. табела 52.2).

Графикон 52.1: Дали си учествувал/а во некоја еколошка активност?

Табела 52.2: Објасни во каква активност си учествувал/а.

Подолу се прикажани дел од одговорите на децата.

„Тоа се школски активности за пошумување и чистење на околината.“

„Преку училиштето го чистевме паркот кој се наоѓа во близина на училиштето.“

„Во училишна еко активност која беше поврзана само со нашето училиште.“

„Засадување дрвца и чистење на школскиот двор.“

„Еколошка патрола кога бев во основно училиште.“

„Во чистење на училиштето и засадување на дрвца и цвеќиња.“

„За денот на дрвото садиме дрвја и еднаш со наставниците го чистевме дворот.“

„Во повеќе еколошки активности за чистење или промоција на здрав живот и здрава околина.“

„Собирање на отпадоци на јавни површини и делење на флаери за подигнување на свеста.“

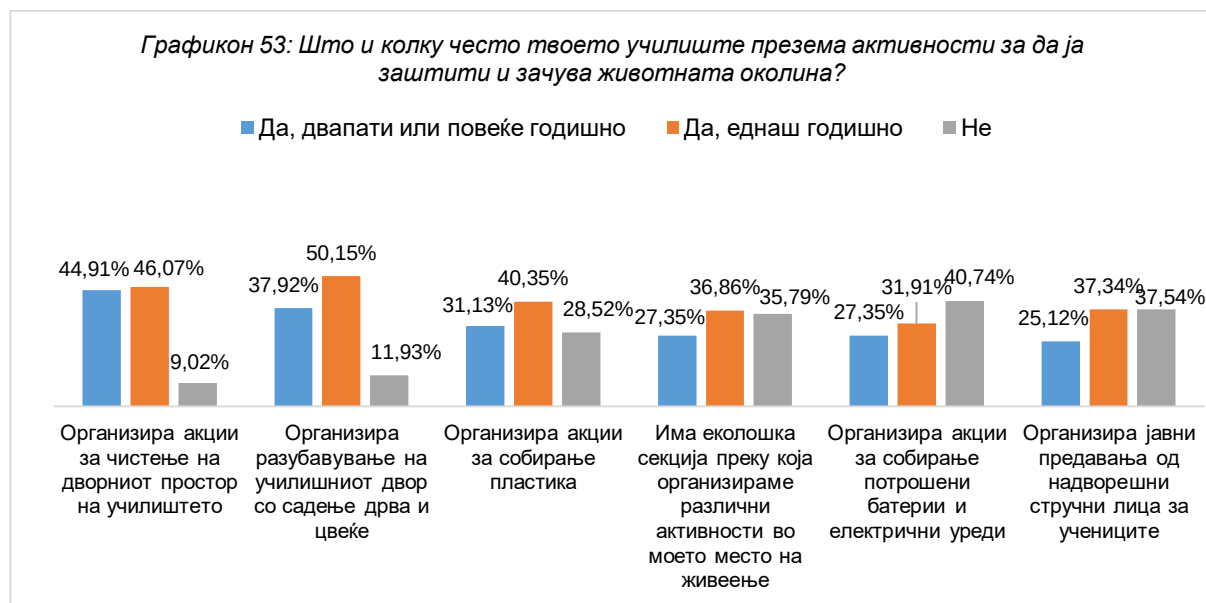
„Во проект за подигнување на свеста на граѓаните за климатските промени и чистење.“

„Од Општинската Организација Црвен Крст неколку пати имавме еколошки активности.“

„Собирање отпадоци, пошумување и средување на зелени површини, собирање пластика и рециклирање.“

„Чистење на ѓубре, собирање пластика, стакло и хартија и пошумување.“

Помеѓу еколошките активности кои најчесто ги организираат училиштата се вбројуваат акции за чистење или разубавување на дворниот простор со садење дрва и цвеќе. Училиштата поретко имаат еколошки секции преку кои се спроведуваат активности во околината или пак организираат предавања од надворешни стручни лица за учениците на теми за заштита на животната средина.

ТЕМА 6: БЕЗБЕДНОСТ И СИГУРНОСТ

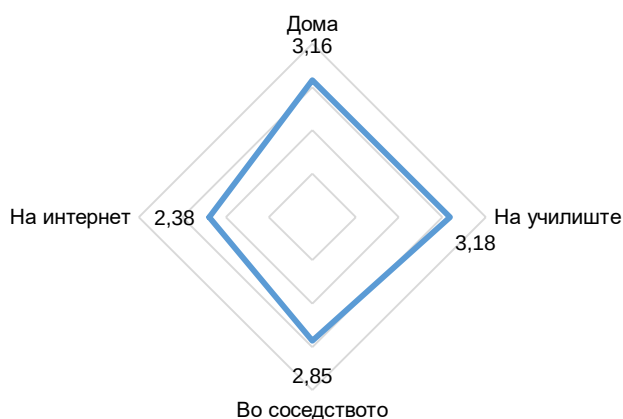
ТЕМА 6: БЕЗБЕДНОСТ И СИГУРНОСТ

Овој дел од прашалникот беше посветен на прашања поврзани со безбедноста на децата, со фокус на безбедноста во нивното место на живеење, како и на искуствата на децата со секаков вид насилство.

6.1. Колку безбедно се чувствуваат децата?

На скала од 1 до 5, децата во рамки на просекот се чувствуваат безбедни дома и на училиште. Децата се чувствуваат помалку безбедни во нивното соседство, како и на интернет.

Графикон 54: На скала од 1 до 5, при што 1 значи најмалку безбедно, а 5 најмногу безбедно, оцени колку се чувствувааш безбедно:

Децата наведуваат дека ниската стапка на криминал, познавањето на соседите и добрите меѓусоседски односи, како и присуството на полициските службеници придонесуваат тие да се чувствуваат безбедно во своето место на живеење.

Табела 55: Што придонесува да се чувствувааш безбедно во твоето место на живеење? (наведи)

Подолу се прикажани дел од одговорите на децата.

„Мал град и сите се познаваме и имаме добри односи еден со друг.“

„Тоа што ме опкружуваат луѓе кои ми вливаат сигурност.“

„Блискоста помеѓу луѓето.“

„Моите најблиски, кои секогаш се покрај мене.“

„Безусловната љубов на моите родители.“

„Тука се мајка ми и татко ми и баба ми и дедо ми.“

„Имам среќа што живеам во поприлично безбедно место во градот каде што нема многу насилство или кражба...“

„Насилството е застапено со мал процент и скоро сите се познаваме и имаме изградено добри пријателски односи.“

„Нема чести случаи на грабежи, нелегално палење на објекти, убиства итн.“

„Имам самодоверба и си ги познавам соседите. Понекогаш се шетаат и полицајци на кои можеме да се обратиме.“

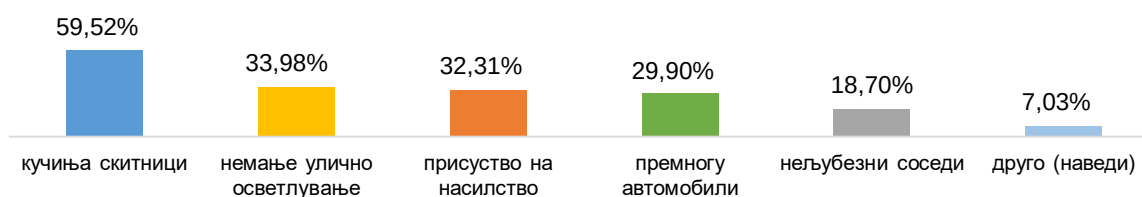
„...Мојата зграда се наоѓа покрај полициска станица.“

„Осветлени предели, густо населено место.“

„Улиците се осветлени, живеам близу полициска станица па често поминуваат полицајци.“

Од друга страна, кучињата скитници кои се движат низ улиците се една од главните причини што ги прави децата да се чувствуваат небезбедно во своето место на живеење, покрај немањето улично осветлување, присуството на насилство и преголемиот број автомобили (в. графикон 56.1). Брзото возење на автомобилите како и присуството на луѓе во алкохолизирана состојба се, исто така, фактори кои ги загрижуваат децата и нивните родители. Во некои случаи родителите одлучуваат да го ограничат движењето на децата со цел да ги заштитат (в. табела 56.2).

Графикон 56.1: Што те прави да се чувствуваш небезбедно во твоето место на живеење? (можеш да заокружиш повеќе одговори)

Табела 56.2: Што те прави да се чувствуваш небезбедно во твоето место на живеење? (можеш да заокружиш повеќе одговори)

Подолу се прикажани дел од одговорите на децата кои одговориле „друго“.

„Мислам дека не сум многу безбедна затоа што има многу луѓе кои се навечер пијани и од кои имам страв и не можам да си одржувам спортска активност, бидејќи родителите имаат страв и не ме пуштаат.“

„Премногу брзо возење со автомобилите по градските улици. Присуство на кучиња скитници низ населбата.“

„Несоодветна полициска сужба.“

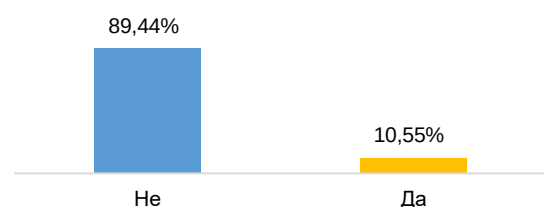
„Одредени луѓе кои се агресивни и имаат потреба од насилство.“

„Собирање на несовесни луѓе во доцните вечерни часови.“

„Ни застануваат со коли луѓе од друга вера и националност, и мислам дека оваа е сериозен проблем и дека е крајно време некој да превземе нешто, исто така немаме автобуска линија до 10 часот, мораме да одиме пешки или со такси.“

6.2. Искуството на децата со насилство

Графикон 57: Дали ти некогаш си бил/а жртва на насилство?

10% од децата вклучени во истражувањето наведуваат дека некогаш биле жртва на насилство (в. графикон 57). Децата најчесто наведуваат примери на врсничко насилство во училиштата или нивните места на живеење (в. табела 57.2).

Табела 57.2: Дали ти некогаш си бил/а жртва на насилство? Доколку можеш, опиши кој го извршил, каде (дома, на улица, во училиште и др.) се случило насилството, каков вид на насилство било (физичко, на интернет, навреди, озборување, исклучување од група и др.) и како постапи ти.

Подолу се прикажани дел од одговорите на децата.

„Како помал во основно училиште, децата се понаклони на пресликување на домашното однесување од родителите и се има случено да влезам во тепачка, која нема страшни последици.“

„На дневна база бев жртва на вербално насилство од соучениците. Професорите не превземаа ништо иако беа свесни што се случува.“

„Една другарка од школо ми ги врза нозете и ме тераше да клекнувам зашто не сум запамтила во кој тим за фудбал треба да одам. Ова беше на физичко. Додека една друга другарка не и рече да

престане да ми прави така. Попладнето и кажав на мајка ми и таа разговараше со мајката на девојчето и со наставничката. После тоа не се повтори, но мене сè уште ми е непријатно искуство.“

„Неколку мои другари биле нападнати во автобус и на улица без причина.“

„Мислам дека сите од нас барем еднаш во животот биле жртви на било кој тип на насилство. Лично мое искуство е исмевањето за мојата тежина и изглед. Исмевање кога го кажувам моето мислење кое е поразлично од мислењето на останатите.“

„Психичко насилство во училиште. Трпел многу навреди и исмејувања. Не направил ништо, едноставно го прифатил тоа, игнорирал и само се среди.“

„Често сум исмејувана, озборувана и слично од врсниците во училиште и во населбата, но сум навикната на тоа и најчесто само ги избегнувам, но доколку претераат се бранам себе си и престануваат барем на некое време, а понекогаш после тоа воопшто не ме задеваат. Исто така секојдневно сум навредувана дома.“

„Повеќе бил случајот на интернет кога еден почнал да ми се заканува со последици, ми забранувал да зборам со неговата "девојка" и моја другарка од клас.“

Повеќе од 20% од децата познаваат некој кој бил жртва на насилство (в. графикон 58.1), додека речиси 25% имаат помогнато на некој кој бил жртва на насилство (в. графикон 59).

Табела 58.2: Дали познаваш некој кој бил жртва на насилство? Доколку можеш, опиши кој го извршил, каде (дома, на улица, во училиште и др.) се случило насилството, каков вид на насилство било (физичко, на интернет, навреди, озборување, исклучување од група и др.) и како постапи ти.

Подолу се прикажани дел од одговорите на децата.

„Навреди на социјалните мрежи и пишување невистини од анонимци кои повредија повеќе фамилии, а и мои врсници кои подоцна беа зафркавани од свои врсници.“

„Во училиштето има насилство кон децата што не можат сами да се одбранат.“

„Другарка ја имаат исмејувано за нејзината тежина, притоа била и физички малтретирана, шутирана и фрлана во грмушки. И ја навредувале пред симпатиите.“

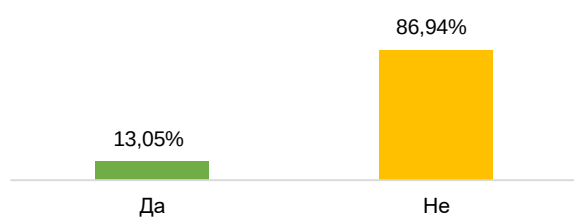
„Физичко насилство во училишниот двор, јас не се мешав бидејќи бев многу помал од тие деца кои беа во конфликтот.“

„Убиството на двајца тинејџери во мојата околина од страна на други вооружени лица.“

„Дечкото на моја другарка и вршеше психичко насилство, бидејќи беа од различни градови, најчесто беше со навреди, закани преку интернет или телефон.“

„Константно сум видела како озборуваат и навредуваат позади грб, и исто така и на интернет на луѓе што ги познавам. Повеќето од случаите се случиле во училиште и на улица.“

Графикон 60: Дали ти од некои причини си се нашол/а во ситуација да повредиш некого?

13% од децата наведуваат дека се нашле во ситуација да повредат некого (в. графикон 60), и тоа најчесто во самоодбрана или пак во одбрана на другар/ка, како и кога биле нервозни или лути и не знаеле како да ги контролираат овие чувства, а им се случило и ненамерно вербално да навредат некого (табела 60.2).

Табела 60.2: Дали ти од некои причини си се нашол/а во ситуација да повредиш некого? Доколку можеш објасни.

Подолу се прикажани дел од одговорите на децата.

„Имам повредено нечии чувства со мои зборови во текот на самоодбрана.“

„Неколку пати кога некој ме задевал и пробал физички да ме нападне се бранев и ги повредив, но после тоа никој од нив веќе не постапуваше така со мене.“

„Во самоодбрана и една личност започна физичко насилство на друг и јас се вмешав за да помогнам. Момче вршеше физичко насилство врз сестра ми и јас дојдов во ситуација да го повредам.“

„Беше во самоодбрана. Само го турнав.“

„Кога бев помала имав една другарка и цело време закачаше она некого, не кубеше и штипеше од нигде некаде и после се смееше. Еднаш дојде ме искуба многу силно и почна да се смее и јас бев многу нервозна и не мислев и ја искубав и она ме мавна, па ја изгребав, па она ме иштипа и така продолживме додека да не дојде учителката.“

„Од нервоза.“

„Бев основно и не знаев како да контролирам лутина.“

„Ненамерно кога не сум била во добро расположение.“

„Навреда по етничка основа, но ненамерно.“

„Можеби со некој збор што не сум сакала да го кажам, но сум го кажала.“

„При недоразбирање со другар.“

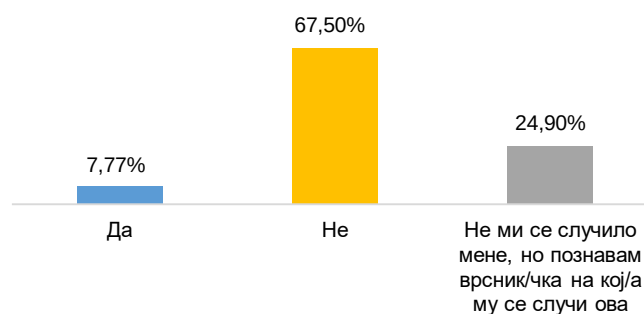
„Се обидувам да не се мешам во кавги и тепачки.“

„Не се секавам, но сигурна сум дека барем еднаш, барем несвесно сум го направила тоа на некого за да одбранам некого, често се трудам да не повредам никого, дури ни туѓи чувства.“

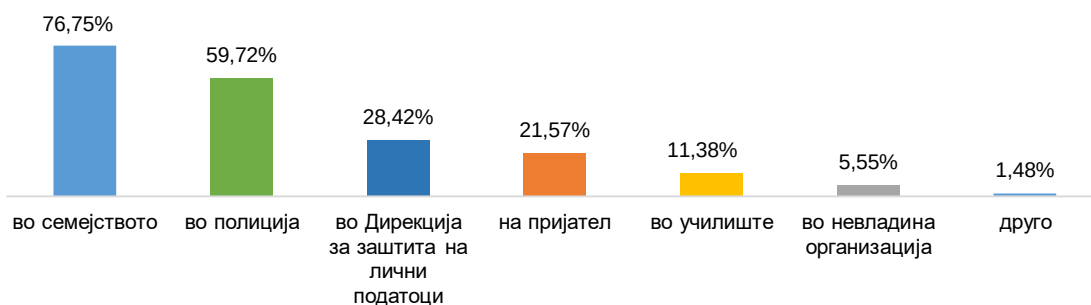
„Сакав да одбранам двајца што се караа, но на крај јас настрадав.“

Речиси 1/4 од децата наведуваат дека познаваат врсник/врсничка чии податоци, фотографија или видео биле споделени на интернет без негова/нејзина согласност, додека на речиси 8 % тоа лично им се случило (графикон 62). Доколку некој ги малтертира на интернет или пак злоупотреби нивни лични податоци, најголем дел од децата би се обратиле во своето семејство и во полиција, додека пак речиси 1/3 би се обратиле во Дирекцијата за заштита на лични податоци (в. графикон 63).

Графикон 62: Дали твои податоци, твоја фотографија или видео биле некогаш споделени на интернет без твоја согласност?

Графикон 63: Каде ќе се обратиш доколку некој те малтретира на интернет или злоупотреби твои лични податоци/фотографија/видео?

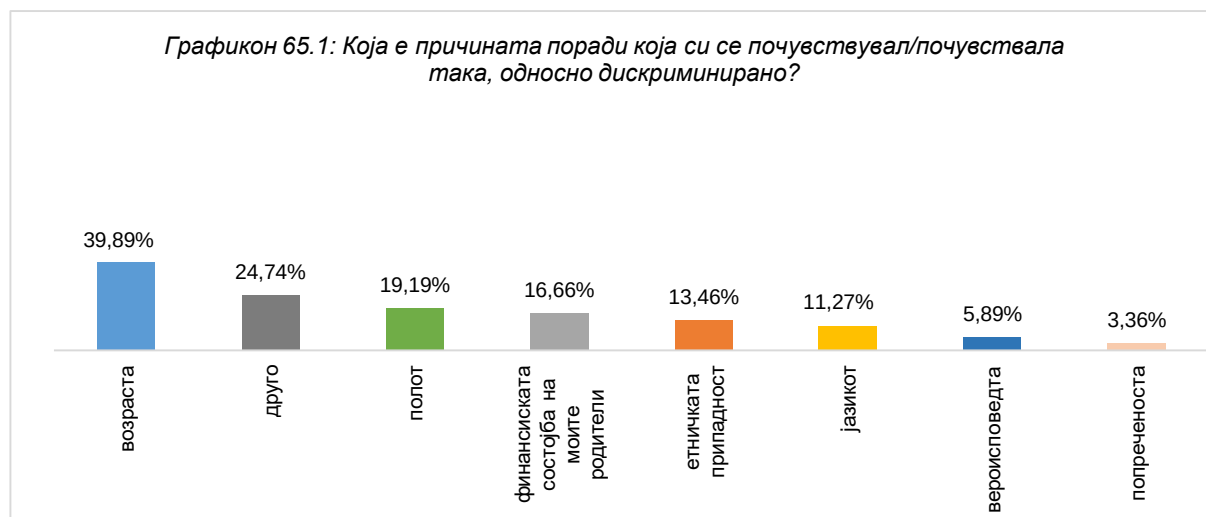
ТЕМА 7:

ДИСКРИМИНАЦИЈА

ТЕМА 7: ДИСКРИМИНАЦИЈА

Последната група прашања се однесува на искуствата на децата со дискриминација.

Значаен дел од децата се почувствувале дискриминирани во одредена ситуација (в. графикон 64), а помеѓу најчестите причини за тоа се вбројуваат возраста, полот, како и финансиската состојба на нивното семејство (в. графикон 65.1). Децата, исто така, наведуваат дека биле дискриминирани поради нивниот изглед, телесна тежина и боја на кожа, како и поради местото на живеење, нивниот стил на облекување или музика која ја слушаат (в. табела 65.2).

Табела 65.2: Други причини поради кои децата биле дискриминирани.

Подолу се прикажани дел од одговорите на децата.

„Телесна тежина-прекумерна килажа.“

„Физички комплекс влакнетост и боја на кожата.“

„Изгледот, малку поголема килажа, мислењето дека наставниците ми попуштаат.“

„Темен тен поради кој ме нарекуваа со погрдни имиња.“

„Ко помала ми се има случено некои деца да ме нарекуваат дебела или зајак поради моето тело и заби.“

„Љубов кон уметност и мојот изглед.“

„На пример кога ќе кажат женско си и ти треба да се грижиш за се. Или кога нема да ме сфатат сериозно бидејќи сум 'мала'.“

„Многу непознати машки се однесувале недостојно кон мене поради и тоа што сум женско.“

„Неколку пати бев дискриминирана поради тоа што сум женско и тренирам кошарка.“

„Дете од село.“

„Што не сум од ист град.“

„Многу често сум дискриминирана од страна на моите пријатели од училиште кои што живеат во градот, заради тоа што многу често одам кај баба ми и дедо ми во село каде што имам многу пријатели и се чувствувам убаво. Но, кога ќе се вратам во градот, тие често знаат да ме наречат селанка или да ми се заканат дека нема да се дружат со мене само заради тоа што летниот распуст го поминувам во село и се враќам дома најмногу еднаш месечно. А тие не се свесни дека во текот на учебната година сум цело време со нив и немам прилика да се гледам со пријателите од село кои се многу поразлични затоа што кога имам прилика да отидам во село, тие се среќни што сум дошла да ги видам и секоја минута ја поминуваме во игри и смеа, додека пак кога се враќам во градот, цела недела ми поминува во расправи со пријателите од училиште зошто сум отишла во село наместо да искочам и да се дружам со нив. И многу често се прашувам дали всушност тие ми се вистински пријатели заради тоа што јас ги сакам и почитувам премногу сите од нив само што не се чувствувам како љубовта и почитта да ми се возвраќаат во истата количина.“

„Ми се исмеваше еден соученик поради тоа што моето семејство имаше помалку престижен автомобил.“

„Сакав да одам на турнир ама неможев заради финансии.“

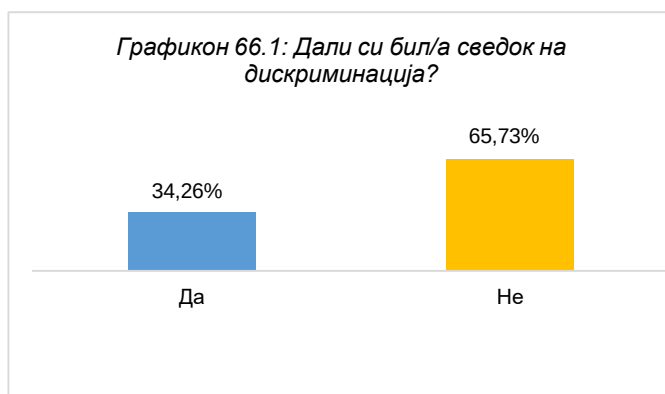
„Типот на музика кој го слушам и начинот на кој размислувам не е својствен за многу од моите врсници, па често знаат да се исмеваат на тоа.“

„Бидејќи во одредени ситуации сум се истакнала повеќе од луѓе што не го очекувале тоа од мене (пр. Во училиште), истите тие луѓе го смениле начинот на комуникација со мене.“

„Не секогаш ме прифаќаат поради начинот на облекување и музиката која ја слушам.“

„Поради потеклото на мајка ми.“

„Возраста на моите родители.“

Повеќе од 1/3 од децата биле сведоци на дискриминација (графикон 66.1). Децата објаснуваат дека во некои случаи не реагирале поради тоа што им било страв, биле мали или пак сметале дека не се во можност да помогнат. Во други случаи пак децата се спротивставиле на личноста која дискриминирала, укажувајќи ѝ дека таквото однесување не е соодветно, а во

помал број случаи дошло и до физичка пресметка. Децата, исто така, споделуваат дека се обраќале за помош на нивните наставници/професори или стручни служби во училиштето и разговарале, ги тешеле и охрабрувале децата кои биле исмејувани и дискриминирани.

Табела 66.2: Дали си бил/а сведок на дискриминација? Ако „да“, како си реагирал/а?
Подолу се прикажани дел од одговорите на децата.

„Не сум изреагирала, бидејќи сум се плашела да се спротивставам на повеќето ученици кои дискриминирале некој.“

„Не реагирав затоа што бев мала.“

„Доколку сум се чувствувал дека не можам да помогнам и не сум сакал да се вклучам во расправијата, тогаш сум стоел на страна, па сум разговарал/тешел со личноста која е дискриминирана. Но доколку се чувствувам доволно сигурно и „моќно“ да се вклучам, тогаш дефинитивно ќе сум застанел на страната на дискриминираната личност.“

„Се спротивставив на детето што вршеше дискриминација.“

„Застанав пред сега другар кој беше дискриминиран и им се спротивставив на другите.“

„Им објаснив дека тоа може многу лошо да влијае на таа личност и дека треба да престанат.“

„Им реков да престанат со таков однос, бидејќи сите сме луѓе и сме еднакви, и не е фер да ги дискриминираат по никој основ.“

„Со тоа што почнувам дискусија за како е можно да се дискриминира и кога него би му се случило тоа како би се чувствувал.“

„Многу бев налутена и разговарав со пријателот дека тоа не е соодветно што го прави.“

„Другарите се потсмеваа на едно дете со аутизам незнаејќи дека е такво. Им објаснив дека знам за неговата состојба и ги замолив да не се однесуваат така, туку да ги прифатат различните од нас. Тоа и го сторија, на мое големо задоволство.“

„Дискриминација поради попреченост и реагирав така што им кажував дека сите ние сме исти од крв и месо и без разлика на изгледот кој што кај некои е различен, сите ние сме од ист Господ.“

„Луто.“

„Го истепав детето кое што вреѓаше моето другарче дека нема пари и е циган.“

„Го дружев и тешев детето.“

„Имавме ромка во нашиот клас до 5то одделение и ја викаа циганка често и јас реков на нејзе одпосле да не се секира и нервира, да не ги регистрира што зборат затоа што се лоши и сакаат да те повредат.“

„Често пати со девојчето од класот кое го дискриминираат разговарам правејќи да не се чувствува лошо.“

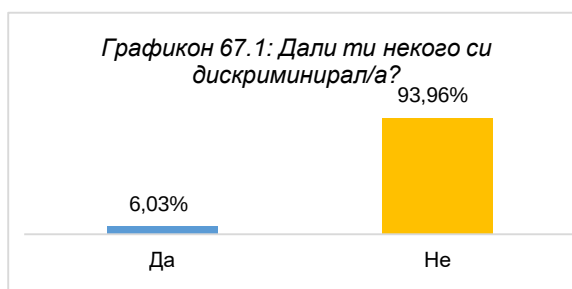
„Девојчето беше дебело и сите велеа дека не може да се искачи и ја демотивираа... Одевме заедно и и реков-како и тебе и мене ми е тешко, но заедно ќе успееме.“

„Да, во моето училиште имаше дете кое имаше лоша финансиска состојба во семејството. Беше навредено, а јас како сведок и моите пријатели се пожаливме на професорката и беа превземени мерки.“

„Пробав да укажам на личноста дека тој став е многу погрешен, бидејќи ова се случи во училиште разговарав со професор како и со личноста која беше дискриминирана.“

„Сум пријавил кај педагогот на моето училиште.“

Само 6 % одговориле дека и самите тие неког дискриминирале (в. графикон 67.1), најчесто кога биле помали и не биле доволно свесни дека можат неког да навредат со таквите зборови, но и поради влијание на други деца со кои се дружеле (в. табела 67.2).

Табела 67.2: Дали ти неког си дискриминирал/а ? Ако можеш, објасни.

Подолу се прикажани дел од одговорите на децата.

„Во еден или друг период од детството, сите сме биле склони кон дискриминација и тоа не би можел да го негирам, но тоа не се случувало често и долготрајно. Сега воопшто не се случува.“

„Поради недоволно знаење сум дискриминирала личности поради нивниот изглед, националност.“

„Поради мојата незрелост.“

„Бев мала и не бев свесна дека можам да повредам некој со такви зборови.“

„Јас мислам дека да и затоа многу се каам, не би сакала да зборувам за тоа бидејќи искрено се срамам и чувствувам вина.“

„Мислам дека неколку пати како мала се има случено да бидам дел од група на луѓе кои вршеле вербална дискриминација врз некое друго дете, а и самата јас дефинитивно некогаш сум навредила некого намерно, иако цел живот екстремно многу се трудам да бидам добар човек и еднакво да ги третирам сите со култура.“

„Бев во лошо друштво и тие ме навлекуваа на тоа.“

„Никогаш немам дискриминирано некој врз основа на сексуално определување, вероисповед, боја на кожа или пол.“

„Никогаш не сум дискриминирала и никогаш нема да се најдам во состојба да дискриминирам некого поради неговите разлики.“

ТЕМА 8:
ДОПОЛНИТЕЛНИ
ИНФОРМАЦИИ

ТЕМА 8: ДОПОЛНИТЕЛНИ ИНФОРМАЦИИ

Во последниот дел децата имаа можност да споделат нешто што тие сметаат дека е важно, а не било вклучено во прашалникот. Дел од децата истакнаа проблеми поврзани со квалитетот на образованието, постоечката дискриминација на оредени групи деца, како и потребата од поголема информираност на децата за нивните права. Некои од коментарите содржат идеи за прашања кои би можеле да бидат поставени, искажување задоволство за учеството во прашалникот и интерес да дознаат повеќе за тоа дали и како ова истражување ќе придонесе за подобрување на животот на децата.

Табела 68: Дали сакаш уште нешто да додадеш што сме заборавиле да прашаме?

Подолу се прикажани дел од одговорите на децата.

„Мислам дека се е на своето место и се е опфатено. Мило ми е што бев дел од оваа анкета. Би сакала да бидам дел од некоја ваква организација за да помагам на децата и општо на луѓето.“

„Не, се надевам многу ќе ви помогнат овие информации.“

„Не. Многу ми се допадна анкетата и мислам дека почесто треба да се споделуваат вакви анкети за да се подигне свеста на популацијата.“

„Направете повеќе контрола меѓу децата во училиште и повеќе ред, бидејќи образовниот процес во Македонија е на најниското ниво и нашите генерации ќе бидат најнеспособните поради никаква контрола/страв/строгост.“

„Зошто е уништено образованието, и со оваа прилика сакам да ѝ искам почит на најпосветената професорка по психологија во мојот живот..., доколу сите професори беа посветени како оваа ЖЕНА, образованието и идните генерации ќе беа неуништиви и полни со знаење.“

„Сакам да додадам дека сега кога сме во време на корона, имаме многу многу повеќе задолженија од наставниците, за кои и немаме време сите да ги завршиме затоа што има премногу. До 13 часот попладне имавме часови, а потоа до навечер седевме на компјутерите и извршувавме задачи, што и не е добро за нашите очи.“

„Во нашата земја особено се дискриминирани децата Роми, исмевани и избегнувани.“

„Како младите и тинејџерите се чувствуваат и како би се однесувале спрема децата со различна сексуална ориентација и за ЛГБТ заедницата.“

„Мислам дека треба да се превземат мерки со дискриминацијата на ЛГБТ заедницата. Многу мои врстници се малтретирали затоа што не се хетеросексуалци и се исмејувани поради нивната сексуална ориентација и најчесто не се прифатени ниту од нивните родители.“

„Сакам да додадам, во школо мора да им раскажуваат на децата повеќе за правата.“

„На некои деца навистина им треба помош, ама или не знаат каде или се плашат да се доверат на некој, мислам дека мора секое дете да иде на психолог барем еднаш неделно.“

„Сакам мислењето на децата да има поголема важност во светот на возрасните.“

„Децата не се доволно едуцирани околу половиот однос, сексуалната ориентација, врските што ги градиме и слично.“

„Што нè мотивира/демотивира во ова општество?“

„Дали сметате дека во светот мажите сè уште се преферираат наместо жените?“

„Зашто училиштата почнуваат во 8, а не во 10 часот, на пример, и немаме време за спиење.“

„Дали музиката влијае врз децата/тинејџерите и како?“

„Дали се среќни?“

„Дали сме задоволни од нашите наставници/професори..?.“

„Сакам да знам дали ова ќе промени нешто.“

„Дали мислиш дека нешто ќе смени оваа 10 минутна анкета?“

СОГЛАСНОСТ ОД РОДИТЕЛ/СТАРАТЕЛ ЗА УЧЕСТВО ВО ИСТРАЖУВАЊЕ

Кои сме ние?

Нашата организација се вика Прва детска амбасада во светот Меѓаши, или накратко Меѓаши. Ние секојдневно работиме за да ги подобриме правата на децата во Македонија и во светот. Помеѓу главните принципи на работа на Меѓаши се поттикнувањето на учеството на децата и слушање на нивното мислење за прашања важни за нив. Повеќе информации за Детската амбасада Меѓаши можете да најдете [овде](#).

Зошто се спроведува ова истражување?

Во моментот Меѓаши спроведува истражување за состојбата со правата на децата во непосредната околина во која живеат како и општо во државата.

Оттаму, исклучително ни се важни ставовите на децата и би сакале да дознаеме повеќе за нивното искуство и перцепција за правата на децата, проблемите со кои децата се соочуваат и работите кои тие сметаат дека треба да се подобрат.

Истражувањето е наменето за деца од 12 до 17 години.

Што ќе се бара да направи моето дете?

Со Ваша согласност, би сакале да го поканиме Вашето дете да земе учество во ова истражување. За таа цел, Вашето дете ќе треба да одговори на онлајн прашалник составен од 68 прашања. За пополнување на прашалникот би биле потребни околу 40-45 минути. Прашалникот беше подготвен од страна на возрасни од Меѓаши и група од 30 деца од повеќе општини.

Откако ќе ја дадете согласноста за учество, Ве молиме имајте предвид дека детето треба самостојно да го пополни прашалникот.

Што ќе се случи со одговорите на моето дете?

Одговорите на овој прашалник ќе ни помогнат во подготовката на извештаи во кои ќе биде прикажана вистинската слика за состојбата со правата на децата. Ќе се потрудиме извештаите да дојдат до што е можно повеќе луѓе и носители на одлуки за да ги запознаеме со проблемите и да ги мотивираме да направат промени.

Извештаите ќе биде поднесени до Комитетот за правата на детето при Организацијата на обединетите нации во ноември 2020 година. Слични извештаи беа направени и во 2010 година и истите може да ги погледнете овде: [извештај од децата](#), [извештај од невладините организации](#).

Исто така, одговорите на секое прашање ќе ни помогнат многу во планирањето на идните активности на Меѓаши што ќе доведат до подобри услови и почитување на правата на децата во Македонија.

Ние нема никому да откриеме кое е Вашето дете. Во ниту еден пишан производ нема да бидат спомнати ниту Вашето име, ниту името на Вашето дете.

Дали моето дете мора да учествува?

Учеството во овој прашалник е доброволно, што значи дека Вашето дете ќе учествува само доколку сака и има Ваша согласност. Прашалникот е, исто така, анонимен, што значи дека не треба да го запише своето име и презиме, а ние нема да знаеме кој какви одговори дал.

Не мора да дадете согласност за учество на Вашето дете во ова истражување доколку не сакате. Во ред е да кажете НЕ. И Вашето дете има право да каже НЕ доколку не сака да учествува дури и ако Вие дадете согласност за учество. Исто така и Вие и Вашето дете имате право да се предомислите и да не учествувате во истражувањето во кој било момент. Доколку одлучите да не учествувате тоа нема да има никакво влијание врз Вашето дете/деца.

Кого можете да контактирате за прашања поврзани со правата на учество во истражувањето?

Ова истражување е спроведено од Детската амбасада Меѓаши. Доколку не сте задоволни со нешто во истражувањето или Вашето дете не се чувствува пријатно, Ве молиме контактирајте со Детската амбасада Меѓаши

СОГЛАСНОСТ ОД РОДИТЕЛ/СТАРАТЕЛ ЗА УЧЕСТВО ВО ИСТРАЖУВАЊЕ

* Ве молиме потврдете дека ги разбирате горенаведените информации.

☐ Потврдувам дека ги разбираам горенаведените информации во врска со истражувањето.

Доколку која било горенаведена информација не е јасна Ве молиме обратете се до анкетарот што Ви ја дава оваа согласност.

* Дали се согласувате Вашето дете да учествува во истражувањето и неговите одговори да бидат вклучени во извештаите и информативните материјали поврзани со извештаите, како дел од вкупните сознанија?

☐ Да, се согласувам.

☐ Не, не се согласувам.

* На крајот, потребно е да го наведете:

Вашето име и презиме

Името на Вашето дете

Датум

АНЕКС 2: Прашалник за правата на децата

ПРАШАЛНИК ЗА ПРАВАТА НА ДЕЦАТА

Кои сме ние?

Нашата организација се вика Прва детска амбасада во светот Меџаши, или накратко Меџаши. Ние секојдневно работиме за да ги подобриме правата на децата во Македонија и во светот. Повеќе информации за нас можете да најдете [тука](#).

Зошто се прави овој прашалник?

Овој прашалник го правиме за да дознаеме повеќе за правата на децата, проблемите со кои децата се соочуваат и работите кои тие сметаат дека треба да се подобрат. Кога велите деца, мислите на сите личности под 18 години.

Одговорите на овој прашалник ќе ни помогнат да напишеме извештај во кој ќе биде прикажана вистинската слика за состојбата со правата на децата. Ќе се потрудиме извештајот да дојде до што е можно повеќе луѓе и носители на одлуки за да ги запознаеме со проблемите и да ги мотивираме да направат промени.

Исто така, твоите искрени одговори на секое прашање ќе ни помогнат многу во планирањето на идните активности на Меџаши што ќе доведат до подобри услови и почитување на твоите и правата на твоите врстници.

Како можеш да придонесеш?

Нам ни е битно да го слушнеме мислењето на што е можно повеќе деца. Сепак, учеството во овој прашалник е доброволно, што значи дека треба да учествувааш само доколку сакаш. Прашалникот е, исто така, анонимен, што значи дека не треба да го запишеш твоето име и презиме, а ние нема да знаеме кој од вас кои одговори ги дал. За пополнување на прашалникот би ти биле потребни околу 45 минути. Нема точни и неточни одговори, туку само одговори напишани од срце, искрени.

Како изгледа прашалникот?

Прашалникот беше направен од група возрасни од Меџаши и ученици од

основни и средни училишта од неколку градови во Македонија (дел од прашањата се изменети по нивен предлог а дел се смислени од нив самите). Тој се состои од 68 прашања што се поделени во седум делови според темата и секој дел има наслов поврзан со темата и дополнително прашање на крајот од прашалникот. Најголемиот дел од прашањата имаат дадени одговори и од тебе ќе биде побарано да одбереш еден или повеќе. Има и такви прашања на кои е потребно да го напишеш твоето мислење. Овие одговори ни се од големо значење и, те молиме, да бидеш искрен/а. Само така ќе добиеме вистински информации што е важно за тебе и другите деца.

Овој прашалник содржи прашања што се однесуваат на многу полиња од животот на децата. Доколку сакаш да поразговараш со возрасен за нешто што ти е битно, можеш да се јавиш на СОС телефонот за деца и млади на Меѓаши. Ако сакаш да дознаеш повеќе за СОС телефонот, можеш да го погледнеш кусото видео [тука](#).

ВАЖНО!

Пред да можеш да го одговараш прашалникот, треба да добиеме согласност од твој родител или старател. Согласноста што треба да ја даде родителот/старателот може да ја најдеш [тука](#).

* Те молиме потврди дека еден од твоите родители/старатели има дадено согласност да учествува во истражувањето.

☐ Потврдувам дека еден од моите родители/старатели има дадено согласност за да учествувам во истражувањето.

* Те молиме потврди дека ги разбираш информациите погоре во врска со истражувањето.

☐ Да, ги разбираам сите информации.

Ако нешто не ти е јасно те молиме обрати се до лицето кое ти го даде прашалникот.

* Те молиме потврди дека сакаш да учествува во истражувањето.

☐ Да, сакам да учествувам.

ОПШТИ ИНФОРМАЦИИ

* Пол

- ☐ а) машки
- ☐ б) женски
- ☐ в) не сакам да одговорам

* Колку години имаш?

* Која е твојата етничка припадност?

- ☐ Македонец/Македонка
- ☐ Албанец/Албанка
- ☐ Србин/Србинка
- ☐ Турчин/Турчинка
- ☐ Ром/Ромка
- ☐ Влав/Влаинка
- ☐ Друга етничка припадност (запиши).

* Училиште

- ☐ а) основно
- ☐ б) средно

* Општина

* Каде живееш?

☐ а) град

☐ б) село

Дали има нешто друго што би сакал/а да ни кажеш за себе?

I ЗАПОЗНАЕНОСТ СО ПРАВАТА НА ДЕТЕТО

* 1. Дали си запознаен/запознаена со правата на детето?

- ☐ а) да
- ☐ б) не
- ☐ в) делумно

2. Наведи неколку детски права на кои можеш да се сетиш. Во ред е ако ниту едно не ти паѓа на памет во моментот, тогаш остави го ова прашање празно.

1

2

3

4

5

6

* 3. Кога политичарите и судовите одлучуваат за прашања поврзани со децата тие мора да ги прашаат и децата што мислат.

- ☐ а) Се согласувам.
- ☐ б) Не се согласувам.
- ☐ в) Не знам.

* 4. Сите права се еднакво важни, но за тебе лично, кое право е најважно и зошто?

--

* 5. Од каде си добил/добила информации за правата на детето? (можеш да заокружиш повеќе одговори)

- ☐ а) училиште
- ☐ б) ТВ
- ☐ в) дома
- ☐ г) интернет
- ☐ д) весник/списание
- ☐ е) роднини/пријатели
- ☐ ж) невладина организација
- ☐ з) радио
- ☐ з) друго (наведи).

* 6. Дали сметаш дека децата треба да се едуцираат повеќе за детските права?

- ☐ а) Да, треба да знаат повеќе.
- ☐ б) Не, доволно се едуцирани.
- ☐ в) Не, не се заинтересирани за учење за детските права.

* 7. Дали сметаш дека возрасните треба да се едуцираат повеќе за детските права?

- ☐ а) Да, треба да знаат повеќе.
- ☐ б) Не, доволно се едуцирани.
- ☐ в) Не, не се заинтересирани за учење за детските права.

* 8. Дали си слушал/слушнала за Конвенцијата за правата на детето?

- ☐ а) Да, сум слушал/а.
- ☐ б) Да, сум слушал/а и ја имам прочитано.
- ☐ в) Не.

* 9. Дали сметаш дека луѓето околу тебе ги почитуваат детските права?

	Да, целосно ги почитуваат сите права секогаш	Делумно ги почитуваат (некои права ги почитуваат, некои не)	Воопшто не ги почитуваат
Во домот	☐	☐	☐
Во училиштето	☐	☐	☐
Во твоето место на живеење	☐	☐	☐

10. Дали знаеш случаи кога правата на децата не се почитувани? Објасни го случајот.

11. Што мислиш, каде може да се обратат децата ако нивните права се повредени? (наведи)

* 12. Во табелата што следува има неколку прашања. Те молам, одговори на секое од нив поединечно, со еден од понудените одговори (да, не, не знам).

Ако ти е повредено некое право дали би се обратил/а:

	ДА	НЕ	НЕ ЗНАМ
на наставник/професор?	☐	☐	☐
на педагог, психолог или друго стручно лице во твоето училиште?	☐	☐	☐
на твоето семејство?	☐	☐	☐
на другар/другарка?	☐	☐	☐
на некоја СОС-линија?	☐	☐	☐
во Центар за социјални работи?	☐	☐	☐
во полиција?	☐	☐	☐
во невладина организација?	☐	☐	☐
во болница?	☐	☐	☐
кај Народниот правобранител?	☐	☐	☐
на некое друго место?	☐	☐	☐

* 13. Дали си побарал/побарала помош кога ти било повредено некое право?

- ☐ а) не ми било повредено ниту едно право досега
- ☐ б) не знаев каде да се обратам
- ☐ в) не се обравив никаде
- ☐ г) да, побарав помош од (наведи)

14. Доколку одговори со „да“, колку ти помогна личноста до која се обрати?

- ☐ а) многу ми помогна
- ☐ б) до некаде ми помогна
- ☐ в) не ми помогна

* 15. Дали си слушнал/слушнала за Првата детска амбасада во светот Меѓаши?

☐ а) да

☐ б) не

16. Што мислиш, која е улогата на Првата детска амбасада во светот Меѓаши?

* 17. Дали си слушнал/слушнала за Народниот правобранител?

☐ а) да

☐ б) не

18. Според тебе, која е улогата на Народниот правобранител во заштитата на правата на детето?

* 19. Дали си вклучен/вклучена во некои активности со кои можеш да им помогнеш на децата чии права не се почитуваат?

☐ а) да

☐ б) не

Ако, да, кои се тие активности?

* 20. Дали, според тебе, децата се моќни да ги променат работите што им се важни?

☐ а) да

☐ б) некои работи можат да променат, некои не

☐ в) не, ништо не можат да променат

Зошто мислиш така? (објасни)

II УЧИЛИШНА СРЕДИНА

* 21. Подолу се неколку реченици поврзани со училиштето. За секоја од речениците означи колку се согласуваш.

	Се согласувам	Делумно се согласувам	Не се согласувам
Уживам кога сум на училиште	☐	☐	☐
Се чувствувам безбедно на училиште	☐	☐	☐
Ако не се чувствувам безбедно, можам да побарам помош од наставник/професор или друг возрасен	☐	☐	☐
Наставниците/професорите и другите кои работат во училиштето ме почитуваат	☐	☐	☐
Класниот раководител ги испраќа учениците кај психологот или педагогот само ако направиле некој проблем	☐	☐	☐
Другите ученици од моето училиште ме почитуваат	☐	☐	☐
Моите наставници/професори го почитуваат моето мислење	☐	☐	☐
Јас сум вклучен/а кога се носат одлуки во моето училиште	☐	☐	☐
Се чувствувам дека припаѓам во моето училиште	☐	☐	☐
Наставниците/професорите нè мотивираат да учиме	☐	☐	☐
Наставниците/професорите на секој час сакаат да бидат сигурни дека сме го разбрале материјалот	☐	☐	☐

	Се согласувам	Делумно се согласувам	Не се согласувам
Тоа што го учиме на час најчесто ми е интересно	☐	☐	☐
Тоа што го учам во училиште е корисно и ќе ми помогне во иднина	☐	☐	☐
Кога имам некоја дилема или некаков проблем, разговорам со психологот, педагогот или друго стручно лице во училиштето	☐	☐	☐
Во моето училиште има добро опремен простор за спортски активности	☐	☐	☐
Во училиштето имаме вода што може да се пие	☐	☐	☐
Тоалетите во моето училиште се чисти, има средства за одржување хигиена, како на пр. сапун, тоалетна хартија и редовно се одржуваат чисти	☐	☐	☐
Тоалетите во моето училиште не се чисти и затоа избегнувам да одам во ве-ќе додека сум на училиште	☐	☐	☐
Во моето училиште се посветува соодветно внимание на хигиената (редовно се чистат сите простории)	☐	☐	☐

* 22. Го сакам моето училиште заради... (те молам, доврши ја реченицата)

* 23. Ако сум директорка или директор на моето училиште јас би... (те молам, доврши ја реченицата)

* 24. Што е тоа што сметаш дека треба да се промени во твоето училиште?

* 25. Како се однесуваат најголем дел од учениците и возрасните во твоето училиште кон:

	Кон нив подобро се однесуваат	Кон нив полошо се однесуваат	Се однесуваат како кон сите други деца	Не знам
Деца со попреченост	☐	☐	☐	☐
Деца од друга етничка заедница	☐	☐	☐	☐
Деца на разведени родители	☐	☐	☐	☐
Деца без родители	☐	☐	☐	☐
Деца од финансиски сиромашни семејства	☐	☐	☐	☐
Деца од финансиски богати семејства	☐	☐	☐	☐
Деца од други градови	☐	☐	☐	☐
Деца од село	☐	☐	☐	☐
Деца кои се приморани од страна на возрасните да работат (на нива, продавање на пазар, питачење/просење на улица и сл.) и затоа отсутнуваат од часови	☐	☐	☐	☐

* 26. Дали во твоето училиште има (заокружи ги сите одговори што се однесуваат на твоето училиште)

- ☐ а) помагала за ученици/ученички што не гледаат (учебници, компјутерска и/или друга технологија со Брајово азбука или Брајово писмо-специјално писмо наменето на лицата со оштетен вид) или не слушаат добро
- ☐ б) личност/асистент која им помага на децата во учењето за време на часовите?
- ☐ в) на местата каде што има скали, има и рампа по која може да се качи или слезе ученик/ ученичка што се движи со помош на количка?
- ☐ г) посебни простории со различни предмети, разновидни светла, музика и слично, каде може да одат ученици/ученички за подобро да се чувствуваат?
- ☐ д) нема ништо од наведеното.

* 27. Дали наставниците во твоето училиште доволно им помагаат на учениците/ученичките со попреченост?

- ☐ а) да
- ☐ б) не
- ☐ в) не знам

III СЛОБОДНО ВРЕМЕ

* 28. Дали имаш доволно слободно време за да ги правиш активностите во кои уживаш?

- ☐ а) Да, секогаш имам време за активности во кои уживам.
- ☐ б) Не, никогаш.
- ☐ в) Понекогаш кога тоа ми го дозволуваат другите обврски.

* 29. Слободното време ми е ограничено затоа што:
(можеш да заокружиш повеќе одговори)

- ☐ а) имам премногу домашни задачи и други училишни обврски.
- ☐ б) посетувам многу воннаставни активности (пр. курсеви, спортски клубови).
- ☐ в) имам премногу обврски во семејството (пр. се грижам за член на семејството, помагам во домашните обврски или работа надвор од домот).
- ☐ г) друго (наведи)

* 30. Дали во местото каде живееш има услови да ги правиш активностите во кои уживаш?

- ☐ а) да
- ☐ б) не

31. Тоа што недостига во моето место на живеење е (дополни).

* 32. Во табелата подолу забележи колку често си ја правел/а секоја од активностите вообичаено.

	Често	Понекогаш	Ретко	Никогаш
Дружење со другари/ки дома	☐	☐	☐	☐
Дружење со другари/ки надвор од домот	☐	☐	☐	☐
Гледање телевизија	☐	☐	☐	☐
Пешачење	☐	☐	☐	☐
Читање за задоволство	☐	☐	☐	☐
Слушање музика	☐	☐	☐	☐
Посета на културни и уметнички настани (пр. театарска претстава, галерија, музеј)	☐	☐	☐	☐
Учество во спортски активности (пр. фудбал, кошарка, одбојка, пливање)	☐	☐	☐	☐
Семејни собири или излети	☐	☐	☐	☐
Излегување во кафулиња или дискотеки	☐	☐	☐	☐
Одење во кино	☐	☐	☐	☐
Возење велосипед/скејт	☐	☐	☐	☐
Посета на спортски натпревари	☐	☐	☐	☐
Сурфање на интернет	☐	☐	☐	☐
Поминувам време на социјалните мрежи (пр. Facebook, Snapchat, Instagram, Tik Tok)	☐	☐	☐	☐
Приватни часови за пеење/свирење инструмент	☐	☐	☐	☐
Приватни часови за странски јазици	☐	☐	☐	☐
Го шетам домашното милениче	☐	☐	☐	☐

33. Други активности што ги правам често се: (наведи)

34. Други активности што ги правам понекогаш се: (наведи)

35. Други активности што ги правам ретко се: (наведи)

* 36. Дали во твоето место на живеење има доволно можности за спортување?

- ☐ а) Да, има доволно спортски клубови и активности.
- ☐ б) Не, нема.
- ☐ в) Не знам.

* 37. Што мислиш дека ги спречува децата да учествуваат во спортски активности?

- ☐ а) немаат време
- ☐ б) високи торшоци
- ☐ в) нема превоз
- ☐ г) страв им е дека нема да се успешни во спортот
- ☐ д) непријатен однос на тренерите кон децата
- ☐ е) немаат друштво со кого да одат
- ☐ ж) друго (наведи)

* 38. Што мислиш дека ги мотивира децата да учествуваат во спортски активности? (наведи)

IV ЗДРАВЈЕ И КВАЛИТЕТ НА ЖИВОТОТ

* 39. Дали сметаш дека водиш здрав живот? (одговори на секоја реченица, означувајќи колку често тоа го правиш)

	Често (речиси секој ден)	Ретко (1-2 пати неделно)	Никогаш
Внесуваш доволно здрава храна, како овошје и зеленчук	☐	☐	☐
Спиеш доволно	☐	☐	☐
Доволно си физички активен/а (пр. пешачиш, возиш велосипед, спортуваш)	☐	☐	☐

* 40. Кога си во училиште, што јадеш за време на големиот одмор? (означи ги сите одговори што важат за тебе)

	Секој ден	Еднаш до двапати во неделата	Никогаш
Храна подготвена од дома	☐	☐	☐
Храна обезбедена преку училиштето	☐	☐	☐
Храна што ја купувам од блиска продавница или пекарница/сендвичара	☐	☐	☐
Не јадам ништо	☐	☐	☐

* 41. Каков вид храна јадеш за време на големиот одмор во училиште (означи ги сите одговори што важат за тебе):

	Речиси секој ден	Еднаш до двапати во неделата	Никогаш
Овошје	☐	☐	☐
Зеленчук	☐	☐	☐
Грицки (солени стапчиња, смоки, чипс и сл.)	☐	☐	☐
Брза храна (ладен сендвич, тост, хамбургер, пица и сл.)	☐	☐	☐
Печиво (ѓеврек, бурек/баничка, кифли и сл.)	☐	☐	☐
Нешто слатко (чоколадо, бисквит, колаче и сл.)	☐	☐	☐
Не јадам ништо	☐	☐	☐

* 42. На скала од 1 до 5 како би го оценил/а твоето задоволство од храната што ја добиваш/купуваш додека си во училиште?

	1	2	3	4	5
Количина	☐	☐	☐	☐	☐
Разновидност на храната	☐	☐	☐	☐	☐
Квалитет на храната (дали е свежа, вкусна, здрава)	☐	☐	☐	☐	☐

* 43. Во табелата се реченици за тоа како се чувствуваш во последните три месеци и за секоја реченица избери колку често така се чувствуваш.

	Речиси секој ден	Од време на време	Никогаш
Се чувствувам оптимистично кога мислам на иднината	☐	☐	☐
Се чувствувам корисен/а	☐	☐	☐
Имам самодоверба, се чувствувам сигурен/а во себе	☐	☐	☐
Се чувствувам сакано	☐	☐	☐
Се чувствувам расположено	☐	☐	☐
Се чувствувам под стрес (вознемирено)	☐	☐	☐
Се чувствувам тажно	☐	☐	☐
Се чувствувам нерасположено	☐	☐	☐

* 44. Дали се чувствуваш слободно да разговараш за своите чувства (особено кога се чувствуваш тажно или вознемирено)?

- ☐ а) Не сакам со никого да разговарам како се чувствувам.
- ☐ б) Немам со кого да разговарам.
- ☐ в) Не разговарам со никого, но ги запишувам своите чувства во дневник, расказ или песна.
- ☐ г) Да, разговарам со (наведи)

* 45. Ако си вознемирен/а, дали познаваш некое возрасно лице во местото на живеење со кое можеш да разговараш? (наведи)

* 46. Дали знаеш или си слушал/а за некое дете што не добило лекарска помош кога му била потребна? Опиши.

* 47. Дали знаеш или си слушал/а за некое дете на кое му недостига топол дом, доволно храна, вода, чиста облека, средства за хигиена, или што било друго потребно за добар живот? Опиши што точно му недостига и дали некој му помогнал.

V ЖИВОТНА СРЕДИНА

* 48. Дали во близина на твоето место на живеење има чисти и безбедни зелени јавни површини, како на пример, паркови?

- ☐ а) да, има
- ☐ б) има, но не се чисти и безбедни
- ☐ в) нема

* 49. Дали во твоето место на живеење се соочувате со загаден воздух, особено во текот на зимата?

- ☐ а) да
- ☐ б) не
- ☐ в) не знам

* 50. Како се чувствуваш ти кога воздухот е загаден и како тоа влијае на твојот секојдневен живот? Опиши.

* 51. Дали во твоето место на живеење има други еколошки проблеми? (наведи)

* 52. Дали си учествувал/а во некоја еколошка активност?

- ☐ а) Не.
- ☐ б) Не, зашто нема во близина, но би се приклучил/а ако има.
- ☐ в) Да, во (објасни каква активност)

* 53. Што и колку често твоето училиште презема активности за да ја заштити и зачува животната околина? (означи ги сите одговори што се однесуваат на твоето училиште)

	Да, двапати или повеќе годишно	Да, еднаш годишно	Не
Организира акции за чистење на дворниот простор на училиштето	☐	☐	☐
Организира разубавување на училишниот двор со садење дрва и цвеќе	☐	☐	☐
Има еколошка секција преку која организираме различни активности во моето место на живеење	☐	☐	☐
Организира акции за собирање пластика	☐	☐	☐
Организира акции за собирање потрошени батерии и електрични уреди	☐	☐	☐
Организира јавни предавања од надворешни стручни лица за учениците	☐	☐	☐

VI БЕЗБЕДНОСТ И СИГУРНОСТ

* 54. На скала од 1 до 5, при што 1 значи најмалку безбедно, а 5 најмногу безбедно, оцени колку се чувствувааш безбедно:

Дома	
На училиште	
Во соседството	
На интернет	

* 55. Што те прави да се чувствувааш безбедно во твоето место на живеење? (наведи)

* 56. Што те прави да се чувствувааш небезбедно во твоето место на живеење? (можеш да заокружиш повеќе одговори)

- ☐ а) присуство на насилство
- ☐ б) нељубезни соседи
- ☐ в) премногу автомобили
- ☐ г) кучиња скитници
- ☐ д) немање улично осветлување
- ☐ е) друго (наведи)

* 57. Дали ти некогаш си бил/а жртва на насилство?

☐ а) не

☐ б) да

Доколку можеш, опиши кој го извршил, каде (дома, на улица, во училиште и др.) се случило насилството, каков вид на насилство било (физичко, на интернет, навреди, озборување, исклучување од група и др.) и како постапи ти.

* 58. Дали познаваш некој кој бил жртва на насилство?

☐ а) не

☐ б) да

Доколку можеш, опиши кој го извршил, каде (дома, на улица, во училиште и др.) се случило насилството, каков вид на насилство било (физичко, на интернет, навреди, озборување, исклучување од група и др.) и како постапи ти.

* 59. Дали си помогнал на некој што е жртва на насилство?

☐ а) да

☐ б) не

* 60. Дали ти од некои причини си се нашол/а во ситуација да повредиш некого?

☐ а) да

☐ б) не

Доколку можеш објасни.

* 61. На кој начин мислиш дека е најлесно да се спротиставиш и да се спасиш доколку некој се обидува да изврши насилство врз тебе?

* 62. Дали твои податоци, твоја фотографија или видео биле некогаш споделени на интернет без твоја согласност?

☐ а) да

☐ б) не

☐ в) не ми се случило мене лично, но познавам врсник/врсничка на кој/а му се случи ова

* 63. Каде ќе се обратиш доколку некој те малтретира на интернет или злоупотреби твои лични податоци/фотографија/видео? (можеш да заокружиш повеќе одговори)

☐ а) во семејството

☐ б) во училиште

☐ в) на пријател

☐ г) во полиција

☐ д) во невладина организација

☐ ё) во Дирекција за заштита на лични податоци

☐ е) друго (наведи)

VII ДИСКРИМИНАЦИЈА

* 64. Дали во некоја ситуација си се почувствувал / почувствувала непријатно заради тоа што кон тебе некој не се однесувал исто како кон другите?

- ☐ а) да
- ☐ б) не
- ☐ в) не можам да проценам

65. Доколку на претходното прашање одговори со „да“, која е причината поради која си се почувствувал/почувствувала така, односно дискриминирано? (можеш да заокружиш повеќе одговори)

- ☐ а) возраста
- ☐ б) јазикот
- ☐ в) етничката припадност
- ☐ г) полот
- ☐ д) вероисповедта
- ☐ е) финансиската состојба на семејството
- ☐ е) попреченоста
- ☐ ж) друго

Ако можеш, опиши ја ситуацијата.

* 66. Дали си бил/а сведок на дискриминација?

☐ а) да

☐ б) не

Ако „да“, како си реагирал/а?

* 67. Дали ти неког си дискриминирал/а ?

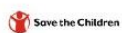
☐ а) да

☐ б) не

Ако можеш објасни.

ДОПОЛНИТЕЛНИ ИНФОРМАЦИИ

68. Дали сакаш уште нешто да додадеш што сме заборавиле да прашаеме?

ТИ БЛАГОДАРИМЕ МНОГУ ЗА ТВОИТЕ ОДГОВОРИ!

Доколку сакаш да разговараш за кое било прашање, можеш да се јавиш на СОС телефонот за деца и млади на Меѓаши 02 2465 316 или 070 390 632.

Прва детска амбасада во светот Меѓаши –
Република Македонија
ул. „Коста Новаковиќ“ бр. 22а, 1000 Скопје
тел. +389 2 2465 316
Е-маил: info@childrensembassy.org.mk
Веб-страница: www.childrensembassy.org.mk

